

תוכן הענינים

יום הכיפורים

- א לפני ה' תטהרו - מטהרה הכאה להם לישראל ע"י האמונה
- א ומי מטהר אתכם אניכם שבשמים - האמונה במהרת היום
- ב אשריכם ישראל - תשובה מתוך שמחה
- ג בהמצאו - ואל יהיה שומה המאכז מה שנותנים לו
- ה ותשובה - כחה של תשובה וכפרט בימים אלו
- ט ותפילה מעבירין - כח התפילה בימים אלו
- י וצדקה מעבירין - ריבוי הצדקה וחסד בימים אלו
- טו שבעת ימים קודם - ענין ההכנה לקראת יום"כ
- טו כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בעיוהכ"פ
- יז שלא אכעום היום - זהירות מיוחדת מן הכעם בערב יום כיפור
- יז ומי מטהר אתכם - ענין המבילה בעיו"כ
- יח כי גדול יום ה' - תוקף קדושתו ועיצומו של יום"כ"פ
- כ לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - מטהרת היום
- כ ומודה ועוזב ירוחם - מצוות וסגולת הווידוי
- כב בפניא דמעלי יומא דכיפורי - גדול זמן כניסת יום הכיפורים
- כג בעשור לחודש תענו את נפשותיכם - סגולת התענית
- כד בעת נעילת שער - תוקף זמן נעילה

יום הכיפורים

אמרו צדיקים (כע"ז איתא מהרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע),
לו יחיה גבר - אם יחיה האדם ויראה בכל עת
את אלפין - את הקב"ה האלוף של העולם, הרי הוא
ניצול מכל מיני דינים ולא יעול - לא יחשיכו בשמים את
הגבורתך - כלומר את עניני הדינים והגבורות שיש עליו
מחמת פגמים... בחושבניא - הכל ירד מחשבוננו למעלה.

ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים - האמונה בטהרת היום
ומלכך זאת, נצטוונו להאמין בכפרת היום הגדול,
להאמין בלב שלם שהקב"ה מוחל וסולח
לעוונותינו ביום הזה, וכמו שביאר ה'חידושי הרי"ם' זי"ע
(ליקוטי הרי"ם' יוה"כ) מדוע אומרים בתפילת מעריב דמוצאי
יוה"כ והוא רחום וסלח לנו, והרי עדיין לא הספיקו לחטוא
אחר יוה"כ פ, ועל מה מבקשים 'סלח לנו'. אלא על הא
גופא, שאין מאמינים באמונה שלימה בכפרה הגמורה יש
לשוב ולבקש מחילה.

ובאמת כבר כתב הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע (לגבי כל
השנה כולה) ב'אגרת התשובה' (פי"א) שצריך
'האמונה והכמחון' להיות נכון לבו בטוח בה, כי חפץ

לפני ה' תטהרו - טהרה הבאה להם לישראל ע"י האמונה
אמר דוד המלך (תהלים קיט פו) 'כל מצוותיך אמונה',
ואף בבואנו לעסוק ב'טהרתן של ישראל' הנעשית
ביומא רבא דיום הכיפורים יש לך לדעת כי יסוד ושורש
הטהרה תלוי ועומד באמונתו של אדם, וכמו שכתב
נוראות הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין (צדקת הצדיק
אות קנו) כי העוונות הקשים ביותר - אף אותם שהעידו
בווהר הקדוש שלא תועיל עליהם התשובה - באמונה
איתנה בכורא עולם יתוקנו גם אלה, וז"ל. תיקון, להאמין
שאין 'מקרה' בעולם אלא הכל בהשגחה ממעל, להאמין
באמונה שלימה שאין שום מקרה בעולם כלל וכל מה
שיארע לו ידע שהכל בכוננת מכוון יתברך שמו. ודבר
זה הוא באמת עיקר הכל, וכל תרי"ג מצוות התורה הם
רק עיטין (עצות) להגיע לידיעה זו שהכל מהשם יתברך.
וכל העבירות נקרא בתוכחה 'אם תלכו עמי קרי' (ויקרא
כו כו) לשון מקרה - כי העבירות הם יציאה מן הסדר
ואין להם סדר, וכן כל העונשים נקרא שם (פסוק כח)
'חמת קרי'. ועל ידי זה שמאמין שאין מקרה ממתיק כל
הדינים ומתקן כל העבירות...

א. כה אמר הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע לבאר בפסוק 'כי ה' אלקיך אש אכלה הוא' (דברים ד כד) מי שאינו שוכח
מהקב"ה לעולם, אף בגיהנום לא ישכח ממנו וממילא לא יזיק לו הגיהנום ויכבה אשו שהוא אש של היצר הרע.
ב. ובכלל זה נמי חובת האמונה בחי העולמים, להאמין שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, כמו שפירש
ה'שפת אמת' (ר"ה תרנ"ז) את הפסוק (הושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלקיך', שעל האדם לשוב ולחזור ולהתקרב
אליו יתב"ש עד שיכיר שרק ה' אלקיך מנהיג עולמו, והוא אחד יחיד ומיוחד היה הוה ויהיה, ומבלעדי יתב"ש אין
אלהים, ואז ממילא ישתנו כל התנהגויותיו שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו, דהא יודע ומאמין שהקב"ה משגיח
עליו בכל עת ורגע, וכל מעשיו בספר נכתבין.

הרה"ק האדמו"ר ממאכניווקא זי"ע עלה לארה"ק מגולת רוסי' ביום ט"ו בשבט שנת תשכ"ד כשהוא מחוסר כל
(בגשמיות), מבלי דעת היכן וכיצד יהא בית מדורו, ובתקופה הראשונה התאכסן בבית המלון 'אשל' בעיר תל אביב.
לאחר כשבוע השתתף בשמחת נישואי קרובו הרה"צ רבי יהושע טווערסקי בנו של הרה"ק האדמו"ר רבי יוחנן
מראחמיסטריווקא זי"ע, בהיותו שם ניגש אליו אחד מקרובי משפחתו (שעם הזמן עזב את דרכי החסידות...) והחל מתאונן
לפניו וכה אמר לו, אוי, חבל עליכם רבי קדוש, מדוע באתם הנה לארץ הקודש בה מצב הפרנסה קשה מנשוא, פי
כמה וכמה עדיף היה אילו הייתם מועידים פניכם לארה"ב 'ארץ השפע' - שם לא הייתם חסרים מאומה...
הביט בו הרבי חריפות, ומנהמת לבו ענהו בקול רם, גשמיות נעמט מען זיק אליין??? (וכי יש לך אדם הנוטל לעצמו גשמיות...)
גשמיות נותן הקב"ה בכבודו ובעצמו... רק עניני רוחניות יש לאדם להתייגע בעצמו לקנותם, אבל גשמיות הכל
תלוי בידי שמים...

והעידו רבים ששמעו הדברים יוצאים מפה קדשו שבכל אימת שגונבה אצלם מחשבה בעניני פרנסה 'אילו הייתי
עושה כך וכך הייתי מרוויח יותר'... מיד שומעים הם שוב את הכרזתו התקיפה של הרבי גשמיות נעמט מען זיק
אליין??? (מתוך הספר 'לעבודך באמת').

עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - אנכיכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו כה) 'זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם', ואומר (ירמיה יז יג) 'מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל'.

איתא בתנא דבי אליהו (פ"א) בארוכה, וז"ל. 'מים יוצרו ולא אחד בהם (תהלים קלט טז), זה יום הכפורים לישראל (כי הקרי הוא 'לו' בוא", והיינו שהוא יומו של הקב"ה כביכול), לפי שהיתה שמחה גדולה לפני הקב"ה שנתנו באהבה רבה לישראל, משלו משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיו עבדיו ובני ביתו מוציאים את הזבלים, ומשליכין אותם כנגד פתח בית המלך, וכשהמלך יוצא ורואה את הזבלים הוא שמח שמחה גדולה, לכך נדמה יום הכפורים שנתנו הקב"ה באהבה רבה ובשמחה.

חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח ותיבף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית', בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם, וראיה ברורה לכך הוכיח ממה שמברכים ברכה על הסליחה שלש פעמים ביום בתפלת שמו"ע, ואומרים 'חנון המרבה לסלוח', והרי קיימא לן (ברכות כא. וברא"ש שם סט"ז) 'ספק ברכות להקל', ואם איתא שאין המחילה והסליחה מובטחת היה לנו להימנע מלברך ברכה זו בשם ומלכות, דאיכא למיחש משום חשש ברכה לבטלה, אלא ודאי שאין כאן בזה שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו.

אשריכם ישראל - תשובה מתוך שמחה

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, עת שמחה הוא היום לנו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מטהר אותנו מכל חטאותינו, כמו שאמרו בסוף יומא (פה:) 'אמר רבי

הנה ידועה מבוכת רבים בענין התפילה על הפרנסה בימים אלו, כי בזוה"ק (תיק"ז כב.) אמרו על אזה 'צווחין ככלבין הב הב', לאידך מבואר בכל הספרים ולהדיא איתא ברש"י במסכת ב"מ (קו.) מה שבקשתי מן היוצר יעשה, וכלומר שכן היא הנהגה הישרה לבקש כל איש על צרכיו, ושמעתי ביאור נחמד, עפ"י דברי המהרש"א בדברי הגמרא (מגילה טו.): שכאשר הגיעה אסתר לחצר בית המלך הפנימית נסתלקה ממנה שכינה, 'אמרה (תהלים כב ב) 'א-לי א-לי למה עזבתני', שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון או שמא על שקראתיו 'כלב', שנאמר (שם פסוק כא) 'הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי', חזרה וקראתו 'אריה', שנאמר הושיעני מפי אריה', והדברים סתומים ואומרים דרשני, מה לי איך כינתה את אחשוורוש בתפילתה, וכי משום שקראה את אחשוורוש כלב נסתלקה ממנה שכינה, מה ענין זה לזה [ובפשטות הכוונה, מפני שהיתה צריכה לחלוק כבוד למלכות], ומבאר המהרש"א (מגילה טו: ד"ה ואמרה) עומקה של אגדה זו, דאינו דומה הבורח מן הכלב לבורח מן האריה, כי בראות האדם כלב לפניו יבדוק תחילה במהותו של כלב - מה גודלו ומה חזקו ולפ"ז יחליט על דרכי פעולה והצלה, אבל בפגיעתו באריה מיד יזעק להצלה' מבלי כל נפק"מ מה גדלו וחזקו... כיו"ב, המתפלל על ההצלה מהכלב אינו מתפלל כל כך מקירות הלב - מתוך מחשבה שיש בידו להנצל לבדו, ואילו בתפילתו על ההצלה מן האריה יזעק בחזקה אל ה', וירעיש עולמות שיזכה להינצל מלהיות טרף לשיניו רח"ל, וזה עומק כוונת דברי חז"ל, שבתחילה קראה אסתר את אחשוורוש 'כלב', היינו שהיה נדמה בעיניה שהצרה היא בבחינת 'כלב', ויש כמה עצות ותחבולות להינצל ממנה, וזה גרם לה שהרגישה בעת התפילה שבידה להינצל מן הצרה בכוחות עצמה, ולכן נסתלקה ממנה שכינה, ומשום הכי 'חזרה וקראתו אריה' - שהשכילה לדעת שאין לה על מי להישען אלא על אבינו שבשמים, והשליכה כל יהבה על ה', ועל כן נענתה מיד, וזכתה באותה סעודה לבטל את הגזירה, 'ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם', להודיעך שמבלעדי איך אלקים ואין בלתו מלהושיע.

אף בזה נאמר, אם הוא עושה פעולות השתדלות בעסקיו, ולזה הוא רק מוסיף תפילות להצלחה בעסקיו ועניניו (כדוגמת התפילה על הכלב - שמחשב כי יש בידו דרכי הצלה לבד) תפילה כזו גינו בזוה"ק, כי בימים האלו על האדם לדעת שהכל נכתב ונחתם בשמים 'מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה וכו'', על כן יזעק כעומד לפני אריה - בידיעה שלולי עזרתו יתב"ש לא יהא בידו מאומה, תפילה כזו ראויה היא, ואף תשא פירות לטוב לו כל הימים.

ג. ואם בל"ג בעומר מכרכרים ורוקדים בשיר זה בהתלהבות מפני עניינים נשגבים שיום זה מסוגל, ק"ו בן בנו של ק"ו ביום הקדוש, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ועיקר כוונת רבי עקיבא היא על יום הכיפורים.

מספרים על הגאון רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל משגיח דשיבת פוניבז', ששנה אחת ביו"כ ראו אותו תלמידיו בהפסקה שבין תפלת מנחה לנעילה כשהוא חוזר בהתלהבות על דברי המשנה 'אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, כי הרגיש בטהרה ובקדושה האופפת ומאירה על נפשו.

את התורה, גזרו [בני ישראל] יום צום ותענית, וכיום האחרון שבכולם, שהוא סוף ארבעים יום, גזרו תענית ולנו בתעניתם כדי שלא ישלוט בהם יצה"ר, ולמחרתו השכימו ועלו לפני הר סיני, ישראל היו בוכים לקראת משה, והוא היה בוכה לקראתם, עד שעלתה בכייתם למרום, באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה על ישראל וקיבל את תשובתם, בישרה אותם רוח הקודש בשורות טובות ונחמות. ואמר הקב"ה לישראל, פְּנִי נִשְׁבַּע אֲנִי בַשָּׁמַי הַגָּדוֹל שְׁלִי וּבִכְסֵי הַכְּבוֹד שְׁלִי, שֶׁתֵּהָא לָכֶם בְּכִיָּה זֶה לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׂמֵחָה גְדוֹלָה וַיְהִיָּה לָכֶם יוֹם זֶה יוֹם סְלִיחָה וּכְפָרָה וּמְחִילָה לָכֶם וּלְבָנֵיכֶם וּלְבָנֵי בְנֵיכֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ויגש ד"ה ועתה) על הפסוק (בראשית מה ה) 'ועתה אל תעצבו'. וז"ל. הנה 'ועתה' הוא לשון תשובה (ב"ר לה ו), לכן אמר אעפ"י שאתם צריכין לשוב בתשובה על המעשה הזה אשר עשיתם. אך אל תעצבו - לא בעצבות הוא דרכי התשובה כי התשובה היא מצות עשה מן התורה, וצריך לעשותה בשמחה כמו שכתוב (תהלים ק ב) עֲבַדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה. ולכך ועתה הוא לשון תשובה כי הבעל תשובה צריך לומר מעתה הנני שב הנני חוזר בתשובה ולא אשוב לכסלה עוד רק עתה אהיה ברוך ה' מהיום והלאה.

בהמצאו - ואל יהיה שוטה המאבד מה שנותנים לו דרשו חז"ל (ר"ה יח.) דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נה ו), אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים. וברש"י פירש פסוק זה 'דרשו ה' בהמצאו - בעוד שהוא אומר לכם דרשוני'. והיינו שהקב"ה קורא לנו בקריאה של חיבה בימים הללו - שובו אלי, והרי הוא נותן יד לפושעים ומסייע להם לשוב בתשובה. והמשכיל בעת ההיא ישמור

ולא זו בלבד אלא בשעה שהוא מוחל לעונותיהם של ישראל, אין מתעצב בלבבו אלא שמח שמחה גדולה, לכך נאמר (יחזקאל לו ד) 'כה אמר ה' אלוקים להרים ולגבעות לאפיקים ולגאותות וגו', באו ושמחו שמחה גדולה שאני מוחל להם לעונותיהם של ישראל, עכ"ל.

איתא ב'דרשות' הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ריש ח"א) לפרש הכתוב (תהלים יד ז) 'מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל, וז"ל דהנה בימים הקדושים ישלח מקודש עזרו לעורר לב כל ישראל לתשובה, וא"כ בתשובה כזאת יש לבעל דין לחלוק ולומר, כי לא עשו תשובה רק ע"י ההתעוררות שלך (ומי יאמר שהם מתחרטים בחרטה גמורה על העבר שלא ישובו לכסלה עוד). אמנם משום בן מצווה לשמוח בבוא ימים אלו במצוות עשה של תשובה, ומשמחת לבנו ניכר כי שמחים אנחנו לקראת בואו, ורוצים אנחנו לשוב ולחזור מעושק ידינו. ונתברר כי שבו באמת מתוך רצונם הטוב. ונסתמו דברי המקורנים.

וזהו שאמר נעים זמירות ישראל מי יתן מציון ישועת ישראל - כיצד תוכל הישועה לבוא לישראל, והרי בשוב ה' שבות עמו - התשובה באה רק ע"י התעוררות ממרום, ואם כן יאמרו המקורנים שאין ישראל זכאים ח"ו לישועה, לזה מייעץ דוד המלך ע"ה יגל יעקב ישמח ישראל - שישמחו בני ישראל בתשובתם, ושמחה זו תוכיח שבאמת רוצים הם לשוב אל אביהם שבשמים - אף בלא שיעוררו אותם מן שמיא, אלא שהשאור שבעיסה מעכב...

ובפירוש אמרו בתנא דבי אליהו (זוטא ס"פ ד) ובארבעים יום האחרונים שעלה משה להר סיני להביא

ד. בתוספת נופך הסביר הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע את עומק המשל והנמשל, דאי כפשטיה איזו שמחה יש לו למלך כשרואה הררי זבל מונחים מחוץ לביתו, אלא הכוונה לאב רחום שרואה את בנו מתפתל מכאבים עזים בבטנו, וממהר לדרוש ברופאים שמצאו שיש לילד תולעים במעיו, מיד נתנו סממנים שונים עד שלאחר זמן מה יצאו כל התולעים כולם מתוכו והילד נרפא לגמרי. הנה, כאשר יראה האב את התולעים בחוץ, תגדל שמחתו עד מאד, שהרי מלכלוך זה נתייסר בנו ועתה הכל מחוץ לגופו, כך גם לדידן, הקב"ה שמח במחילת עוונותיהם של ישראל, על שהם הוציאו מקרבם את החלקים המעופשים והמקולקלים שהיו במעיהם, והאב שמח ברווחת בניו אהוביו.

ה. דברים נוראים כתב הרה"ק ה'מאור עינים' זי"ע (פר האזינו ד"ה איתא בש"ס) אודות העבירות שנאמר עליהם בזוה"ק (ח"א טט.) שאין התשובה מועלת רח"ל, כי חטא זה מביא את האדם לידי עצבות, ואי אפשר לשוב בתשובה מתוך עצבות, נמצא שתשובה הנעשית מתוך שמחה תכפר ותטהר את האדם מכל שמץ וטינוף.

ו. וכך אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע אתה נותן יד לפושעים, שהנה כאשר האדם נופל לתוך המים הזידונים הרי

אלא שהוא ממציא עצמו אלינו, ואיתא במדרש תנחומא (האוינו ד) ... ואם עשיתם תשובה לפני בלב שלם אני אקבל אתכם וארון אתכם לכף זכות, ששערי שמים פתוחין ואשמע תפלתכם. שאני משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים עד שלא אחתום גור דין ביום הכפורים, לכך נאמר דרשו ה' בהמצאו, עכ"ל.

עצמו מלהכנס בגדר מה שאמרו חז"ל (חגיגה ד.) 'איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו', ולא יאבד אפילו רגע אחד לבטלה כי זה האיש הנם את שנתו (בהבלי הזמן)^פ 'אינו מן הישוב'.

כי שונים ימים הללו מכל ימות השנה - שהקב"ה בכודו ובעצמו שרוי ונמצא בינינו, ולא זו בלבד

הוא מוציא ידו חוצה ומגביהה כדי שיוכלו להצילו ולמשותו מן המים, אולם אם כבר עברו המים את ראשו ואין ביכולתו להוציא ידו אזי העומדים בחוץ נותנים ידם להצילו, כך הקב"ה נותן יד אף לפושעים שכבר טבעו ושקעו בדודנם למעלה ראש ואין בכוחם אפילו לה.

ז. ידוע מאמרו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע שכל התורה כולה כלולה ב'עשה' אחד ו'לא תעשה' אחד, עשה - היה חכם ופיקח, לא תעשה - אל תהיה שוטה... ולעניינינו כשמושיטים לנו מן השמים 'חבל הצלה' הבה נזהר שלא להיות מן השוטים המאבדים מה שנותנים להם...

כה ביאר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע מדוע רוצעים את אזנו של עבד עברי המבקש 'אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני', כי יהודי זה נפל לתחתית המדרגות עד שנשא בת נכר ועוד מרוצה הוא ממצבו עד שאף בשעה שניתן לו הזדמנות לעזוב הכל תופס הוא חזק בכל ה'שפלות'... אהבתי את... לזה אכן יאה ונאה לרצוע את אזנו, וכמו"ש ה'שערי תשובה' (א ב) כי ה'טענה' הגדולה ביותר היא 'הלא המחותרת חתורה לפניך, מדוע לא מיהרת להמלט על נפשך'...

סיפר רבי שלמה שטענסל זצ"ל שבימים קדם פרש חסותו על יהודי - בחור מבוגר אשר עלה ארצה בודד בעולמו מערבות רוסיה, באחד השיחים שאלו ר' שלמה, אמור נא ממילי מעלייתא שהיו נהוגים לאמרם בארץ מולדתך בבוא עתים זמנים גבוהים, אמר לו הבחור שבמקום מושבם היה בית יצור אדיר בגדלו ממיני מתכות וברזל, ומכיוון שהברזל מתקלקל ממי הגשמים בנו אוהלים גדולים לסכך על הברזל, אך אלו לא הספיקו לכל הברזלים, וחלקם נשארו תחת כיפת השמים, משירד עליהם הגשם אכן נתהוותה עליהם שכבת חלודה... והנה משבאו הפועלים לא ידעו האם החלודה הנראית לעיניהם אינה אלא שכבה חיצונית שאפשר לקלפה או שהברזל נתקלקל בפנימיותו, מה עשו, היו מעמידים בסמוך להם 'אבן שואבת' (מאגנטי), והיה, אם הברזל נדבק אל המגנט הרי זה סימן מובהק שבפנימיותו עדיין אינו מקולקל ולא אבדה תקוותו, אך אם לא היה דבק במגנט ידוע ידעו כי רע וזר תקוותו, וכבר שלט הרקבון בפנימיותו... ומז לקחו מוסר ללמד לאנוש בינה כי לפעמים עולה על האדם במשך ימי השנה שכבת חלודה (ברוחניות) - ועדיין לא נדע אם שלט הרקבון בפנימיותו, אמנם לזה נתן לנו הקב"ה זמנים גבוהים, שבהם מקרבים אלינו את הקדושה כאותו מגנט, והנה אם נתפסת בנו הקדושה הרי זה סימן כי ה'חלודה' של כל השנה אינה אלא בחיצוניות, אבל הנשאר שאנן בימים אלו הרי זה מורה ח"ו כי בפנימיותו הוא לקוי ה"י...

ח. איתא במשנה העוסקת בסדר עבודת ליל יוהכ"פ ויומו (יומא א ו-ז), כשביקש (הכה"ג) להתנמנם, פרחי כהונה מכין באצבע צרדה, ומבואר שם שמתחילה קורין לפניו באיוב ובדברי הימים, ופירש בספר 'פני אפרים' שרמז יש בדבר, שאומרים לו אישי כהן גדול, כיצד אפשר לישן ולהתנמנם ב'זמן בוער' כזה, וכי בדקת ב'דברי הימים' - קורות כל השנה שעברה, הידעת כמה אנשים נכנסו בשנה זו לסבול יסורים כשל איוב... אין לנו אלא להרעיש עולמות שתהא השנה הבאה שנה טובה ומתוקה לחיים טובים ולשלום.

וכבר אמרו כי הקב"ה נקרא 'זקן מלא רחמים' והוא כדוגמת כלי מלא אשר בכל נענוע קל יישפך המשקה אשר בתוכו, כך יש ביד כל איש לנענע בתפילתו כביכול את כסא הכבוד, ומיד יישפכו עליו נשפע רחמים וכל טוב.

ט. משל ל'אביון מהודר' אשר ביתו ריק מכל, ולא היה לו בבית כי אם 'בית חיבור' (PLUG שקט), אחד לחבר לתוכו מכונות וכלים אשר פעולתם נעשית ע"י זרם העלעקטרייק (חשמלי), ולפי הצורך היה משתמש בו, אם את התנור לאפות בו לחם לימות החול וחלות ליום השבת, אם את הפרידז' (מקרר) או למכונת כביסה וכיו"ב. ביום מן הימים ערכו בבית המלכות הגרלה בין עניי העיר, ומי שיזכה בגורל יקבל לביתו למשך כמה שעות את המכונה שבה מדפיסים את שטרות הכסף. משעלה עני פלוני בגורל שלחו מיד את המכונה לביתו, הלה שידע כי כל רגע ורגע שווה לו כל הון

באר הפרשה - יום הכיפורים

ה

ותשובה - כחה של תשובה ובפרט בימים אלו
בהאמת אמרו, כי בכל השנה כולה יושב הקב"ה וממתין
לבניו - אם ישובו מיד יקבלם, וכדברי חז"ל
(תנר"ב פל"א) מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב
ומצפה להן לישראל, יותר ממה שמצפה האב לבנו
והאשה לבעלה שיעשו תשובה". מ"מ בימים אלו
התשובה נחשבת 'בעיתה ובזמנה'.
ואל יאמר - היאך אעשה תשובה כה הרבתי לחטוא
ולפשוט, אין כוחי במתני 'לשנות' דרכי ומנהגי אשר

דעלמא ניגש למלאכתו בכל מרצו וחשקו, חיבר את המכונה לזרם החשמ"ל, ועיניו החלו נוצצות מרוב אושר ותענוג
בראותו את ה'שטרות' מתגוללים מהמכונה חוצה לחלל ביתו, וממש לא ידע את נפשו לרוב 'שכרותו' מראיית כל כך
הרבה שטרות מה שלא ראו הוא ואבותיו במשך כל ימי חייהם גם יחד.... לאחר זמן מה החלו בניו הקטנים בוכים כי
רעבים הם ללחם (הדל) - כי בביתו היום עדיין לא אפו לחם בבית (מחוסר מקום לחבר את ה'תנור')... על כן הם מבקשים
שיואיל נא אביהם לחבר את התנור עכ"פ לזמן קצר ביותר ויתן לחם לפי הטף... נענה האב ואמר, לכו נא ושאלו
משכננו מעט לחם, כי כל רגע באלו השעות שווה אלפי אלפים, וכאשר יהיו ברשתנו אלו ה'אלפים' נבנה בית חדש
עם עשרות 'שקעים', גם נוכל לקנות תחת רשותנו את כל הלחם אשר בעיר. שוב בקשו ממנו לכבס מלבושיהם
המטולאים שנתלכלכו, אמר להם אביהם, חוסו נא, כי טוב לנו להמשיך לסבול מעט לילך בבגדינו אלו, העיקר שלא
תשבות מכונה זו אף לא לרגע כמימריה. אף לדידן ייאמר, עשיית - כל רגע ורגע בימים אלו אין ערוך לחשיבותו,
אין הזמן עתה להתעסק בו במילי דעלמא (ואף מה שמוכרח לו לעסוק, יביט על עצמו כאותו עני שמפסיק את פעולת המכונה הנ"ל עבור
צרכיו אף ההכרחיים) וימלא כל רגע לתורה, תפילה, בקשת רחמים, צדקה וחסד.

י. כך ביאר הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע בנוסח התפלה (תחנון לשני וחמישי) 'הפותח יד בתשובה לקבל פושעים
וחטאים, נבהלה נפשו מרוב עצבוננו', כי מה שאנו רואים שהקב"ה פותח יד בתשובה לכל פושע בכל מצב שהוא,
זה גורם לנו להיות 'נבהלה נפשו', לתמוה ולהשתומם 'מרוב עצבוננו', מדוע אנו שרויים בעצבות על החטאים שעשינו,
הלא הקב"ה מקבל אותנו בידיים פתוחות, ועלינו לרוץ לקראתו בשמחה עצומה ובחדוה גדולה.
על פי זה ביארו עוד דעל כן אמרו 'נבהלה מרוב עצבוננו' ולא מרוב עווננו, כי על העוון אין מה להיבהל כי לזה
ניתן לנו כח התשובה, ולא נבהלה אלא על העצבון ועל הייאוש שאיננו חוזרים בתשובה מחמתו.
פעם התאונן בחור לפני גאב"ד טשעבין זצ"ל, מצבי הרוחני קשה עד מאד, איני רואה כל דרך מוצא מעוונותי,
אמר לו הרב שמע נא למעשה שהיה, איש יהודי הלך לבדו ברחובה של עיר כשהתרנגול ל'כפרה' בידו הימנית ובידו
השמאלית 'מחזור' לאמר מתוכו את 'סדר הכפרות' ולפתע... הוא מרגיש כי בתי עיניו (משקפיים) מתחילות ליפול מעל
אפו ועד שלא הספיק למנוע כן בעדם נפלו בתי העיניים ארצה... נו, החל היהודי חושב לעצמו, אוי רבוש"ע, מה
אעשה כאן, כיצד אחלץ מן המיצר, להניח את המחזור מידי על הארץ הרי אין לך ביזוי הקודש גדול ממנו, לעזוב
את התרנגול מידי הימנית הרי יברח התרנגול ובמה תתכפר נפשי... שאלו הבחור, נו, ומה עשה לבסוף, אך הרב לא
ענהו מיד, רק הפליג בתיאורים וציורים שיבין הבחור באיזה מצב ביש עומד היהודי הלז.... ושוב שאל הבחור, נו...
נו... מה עשה, אמר לו הרב, לא ידעתי, אבל זאת אדע שכבר איננו נמצא שם... אף אתה עם תשובתך תזכה שבקרוב
כבר לא תעמוד על מקומך זה.

יא. ועל ידי התשובה עולה האדם מעלות רמות, וכן איתא בגמרא (יומא פ) 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד',
ביאור נפלא ביאר תלמידו של הרמ"ע מפאנו שכתב בספרו 'מאמרים מענין התשובה לארנ"ן זצ"ל', שם נתבאר
כי הקב"ה ברא בעולמו ענין החטא, כי מתחילה עומד היהודי מתחת לכסא הכבוד, וכדמצינו שאפילו אבות העולם
אינם אלא מרכבה לשכינה, ואילו משחטא וישוב בתשובה יגיע עד כסא הכבוד, נמצא שבזכות החטא והתשובה עליו
נתעלה הרבה יותר עד כסא הכבוד. וז"ל, להיות חפצו ית' שהאדם יעלה במעלות (למעלה) ממקום שנברא עד שיעמוד
אצלו בכסא כבודו, על כן יצר עמו מסית אחד שכמעט אי אפשר להנצל מפתוייו, ולזה אמרו חכמים 'גדולה תשובה
שמגעת עד כסא הכבוד', פירוש, שמגעת האדם העושה אותה בשלימות להיות חביב אל השי"ת עד שמעמידו
אצלו, והוא למעלה ממקור מחצבתו אף אם היה צדיק מתולדתו, שכבר ידוע שנשמתן של צדיקים היא מתחת כסא
הכבוד, ובתשובה עולה ומגיע עד כסא הכבוד. ולזה אמרו (ברכות לד:) כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים
גמורים יכולים לעמוד, ומפני חשיבותה קדמה למעשי בראשית,

ומדרכי התשובה, שלא ירבה להתכונן יעל 'עברו' יתר על המידה - הן במה שחטא, הן במה שניסה אלף פעמים לשוב בתשובה ושוב חזר ונפל לעמקי תהום רבה", כי אז ישקע בעצבות ואבדה תקוותו, רק יקיים בעצמו מאמר חז"ל (בר"ר כא ו) 'אין ועתה אלא תשובה', כלומר שלא יחשוב כלל על עברו, אלא יחשב עצמו

הורגלתי בהם, וכיו"ב משאר טענותי, תשובתו בפסוק (תהלים קג יב) 'כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו' - וכמה הוא המרחק ממזרח למערב - אינו נצרך אלא לסובב פניו וכבר הוא עומד לצד מזרח, כך נמי 'הרחיק ממנו את הפשעים' - יסובב עצמו מהם, וכבר נחשב כמהלך בדרך הנכונה".

יב. פעמים נשמעת הטענה, אין דעתי מיושבת, לא אדע כיצד לשוב בתשובה, כבר קדמוהו צדיקים בביאור הכתוב (הושע יד ג) 'אמרו אליו כל תשא עוון', שלכאורה אין הלשון מדוקדק שהיה צריך לומר 'תשא כל עון ואמאי נקט לשון זה, אלא ללמדך שאפילו תשובה כגון דא, שאינה מסודרת ומיושבת כל צרכה - בשעה שהאדם מבולבל, כאומר 'כל תשא עוון' באופן משובש, אף היא מתקבלת לעילא באהבה ובחיבה.

יג. הדבר דומה למי שהחזיק ברשותו 'בית מסחר' שבו מכר אבנים, חימר וכיו"ב לבניני בתים, וביום מן הימים החליט להפוך לסוחר של 'רפואות', הרי בראשונה יוריד את השלט המודיע בראש כל חוצות כי כאן מוכרים כלי בנין, ויתלה שלט גדול המודיע שמהיום והלאה 'פנים חדשות' באו לכאן, וכל הנצרך לרפואה בגוף או בנפש יגש הנה. כך נמי, כל הרוצה לשנות דרכו לשוב להתקרב אל ה' עליו לשנות 'מהותו', 'לזוז' ממקומו, להלך מהיום והלאה בדרכים ישרות...

עוד משל אמרו, לאדם שרצה להגיע לווארשא, וכבר עלה על הרכבת... אלא שבטעות עלה על הרכבת החוזרת מווארשא, על אם הדרך פנה אליו ידיד נאמן, ושאלו למחוז חפצו... מששמע כן אמר לו ידידו הרי הנך נוסע ברכבת הנוסעת לצד ההפוך ממטרת נסיעתך, הלך הלה ובחכמתו סובב פניו בעודו ברכבת לכיוון וווארשא, במקום שירד לגמרי מרכבת זו, ויעלה על הרכבת הנכונה - הרי אין לך שוטה גדול ממנו כי בהנהגה כזאת לעולם לא יגיע לווארשא... כך נמי לדידן - הרוצה לשוב אל ה' לעולם לא יגיע למטרתו אם יישאר לעמוד על עמדו, בתוך הבוץ, ומאסר תאוותיו ושטויותיו, כל חד בדיליה. אלא יעזוב דרכו ויתחיל להלך בדרך הנכונה.

יד. הנה איתא במשנה סוף יומא 'האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים... מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל... וביאר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע שרבי עקיבא בא לחלוק על תחילת המשנה, ולדבריו אף מי ששייך לכת זו של 'אחטא ואשוב' גם כן מספיקין בידו לעשות תשובה, וכדוגמת טהרת המקוה - מה מקוה מטהר את הטמאים - אף אם כבר נטמא וטבל, ושוב נטמא וטבל וחזר להיטמא אפילו אלף פעמים מכיוון שטבל עלה מטומאתו, 'כך' הקב"ה מטהר את ישראל אפילו אלף פעמים.

טו. בעניין זה מסופר על הרה"ק רבי אהרן גראדיא זי"ע שהיה ד"ר גדול ומפורסם וחזר בתשובה על ידי הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע (הוא היה מטפל ברגליו המדוכאות בייסורים של המגיד), ביום מן הימים פנה רבי אהרן אל המגיד הגדול והתאונן בפניו על מחשבות שונות מימי עלומיו, הפוקדות אותו וטורדות את מנוחתו, פתח המגיד במשל ליהודי שהיה מחזיק ברשותו בית מזיגה, והיו הערלים באים מידי לילה לשתות עד כדי שכרותו של לוט, וכל שולחנם מלא קיא, ולא זו בלבד אלא ששברו לו את חפצי הבית, עד שביום מן הימים החליט לומר די לכל הצרה הזאת, סגר את 'עסקי המזיגה', ופתח 'באותו מקום ובאותו זמן' בית מסחר לממכר 'בדים', ויהי בחצי הלילה - באו כמה 'שיכורים' ערלים לדפוק על דלתות הבית, בזעקם 'יהודי יהודי, פתח לנו, כי דבקה לשוננו מרוב צמא, יי"ש יי"ש...' כשמוע היהודי זעקתם בעוד ליל, לא התייחס אליהם, לא קם ולא זע מהם, אך הם בשלהם, המשיכו לדפוק עוד ועוד על דלתות הבית, עד שראה היהודי שעוד מעט קט, ותשבר הדלת, ואז יפרצו ה'שיכורים' אל תוככי הבית, ויקשה פי כמה וכמה לסלקם ולהרחיקם מן הבית, על כן השיב להם מבעד לדלת הנעולה - כבר אינני 'מוזג', יין אין כאן, שיכורים אין כאן, מעתה אין לכם מה לחפש בביתי... מכאן ואילך רק 'בדים' תמצאו כאן, כך, סיים המגיד הגדול ואמר לרבי אהרן, כאשר יבוא אליך היצר, עם מחשבות זרות ורעות, אל תפתח לו אפילו פתח קל ודק, כי אז יקשה ביותר להוציאו ולסלקו, אלא מבעד 'לדלת' אמור לו, טעות גדולה בידך - כבר איני אותו ד"ר שמלפני שנים, אלא פתחתני כאן 'עסקים' חדשים, מעתה הנני עובד ה', ואין כבר כל דריסת הרגל לכל אלו המחשבות.

באר הפרשה - יום הכיפורים

ידוע דבר המעשה (מסורת ידועה בפי חכמי תימן) שפעם הטיל מלך מצרים על הרמב"ם שהיה רופאו להוכיח כי הוא רופא עדיף על נכרי אחר. שהיו רבים מקטרגים לאמר מדוע ישתמש המלך ברופא יהודי בשעה שיש כאן במדינה רופא מאחיו הנכריים... והוסכם ביניהם כי כל אחד מהם ישקה את השני ב'סם המות' ומי שיתרפא בכוחות עצמו הוא האיש אשר הוכח כראוי לשמש כרופא המלך. תחילה השקה הנכרי את הרמב"ם בסם ממית, והרמב"ם בחכמת רפואתו זכה להציל את עצמו ונרפא לגמרי. לאחר מכן השקה הרמב"ם את הנכרי ב'משקה' שהכין לו, הלה שראה כי אין הסם משפיע עליו לרעה כדרכו של כל 'סמי המוות' החל חושש - מי יודע איזה סם מיוחד השקהו הרמב"ם, ומי יודע באיזה רגע ישפיע עליו הסם בשעה שלא יהא סיפק בידו להציל עצמו... במחשבות דאגה חשש ופחד הילך הלה קדורנית עד שפרחה נשמתו כעבור כמה ימים... ויקרא המלך לרמב"ם ושאלו לפשר הדבר, ויען הרמב"ם ויאמר, מעולם לא עוללתי רע לאדם, גם לאיש אשר לא מבני עמי, אף את הרופא הלזה לא השקיתי אלא מים בעלמא ללא כל חשש סכנה, ואין אשם במיתתו אלא הוא עצמו, שדאג וחשש כי בכל רגע הוא עומד למות ואכן מתוך הדאגה והפחד שחישב בכל רגע מה שתיתי ומדוע שתיתי מתוך כך פרחו נשמתו. אף לדין ייאמר, כי ההילוך מתוך ספיקות וחשש דאגה ופחד מהעבר - אוי ווי... נופל אנכי... מה עשיתי, כיצד עשיתי, חששות אלו גורמות למיתתו הרוחנית ולא עצם המעשה שנכשל בו קטן כגדול.

וביותר, הבה נחשב, מדוע אכן לא השקהו הרמב"ם בסם המוות, כי ידע שכנגד הסם עצמו בוודאי תהא לו 'תשובה' וסמי מרפא כי מ"מ רופא גדול היה, מה עשה, גרם לו ל'דמיונות' וחששות כי הוא מלא בסם המיתה, וכנגד זה לא תהא לו תרופה... אף אנו בדין, על עצם החטא יש ביד כל איש מישראל כח לשוב בתשובה וכאילו לא חטא ו'שלום על ישראל'. מה יעשה היצר יכניסוהו לסבך מחשבות ייאוש כי אבדה תקוותו בגין חטא פלוני, בגין מכשול פלוני וכיו"ב, וכנגד אלו המחשבות והדמיונות אין כל עצה ותרופה ומשם ימות מיתה רוחנית... עצתו שלא לשים לב לאלו המחשבות - יזעק ויאמר גיבור אני צדיק אני ויבוא לתכליתו הטוב.

מעשה ביהודי שהזמין את ה'לבנה' ל'דין תורה', וכה הייתה טענתו, כי לאחרונה הלבנה 'רודפת' אותו, ובכל אשר הוא פונה היא פונה אחריו - אם הימין ואיימינה גם היא, ואם השמאל ואשמאילה, בעמדו מהליכתו תעמוד גם היא... משיכוף את גופו גם היא מתכופפת עמו - בקיצור, לא נתנה לו הלבנה מנוח, אמר לו ה'דיין' שמעתי את תלונתך, אבל אי אפשר לדיין לפסוק הדין בטרם ישמע את טענת שני הצדדים, על כן אבקשך שתשוב הנה בעוד כמה ימים... כעבור כמה ימים שב היהודי מתוך צפיה דרוכה לשמע פסק הדין, ויען הדיין ויאמר, אכן, דברתי עם הלבנה - מה לה כי נטפלה להצר צעדך, ללכת אחריו ולחקות את מעשיך, אך היא טענה לעומתך שמעולם לא הסכינה עשו כן, אתה הוא שהתחלת... אתה אשם בכל... אם אך תפסיק להביט ולהתבונן בה כל כך הרבה גם היא תפסיק לחקות אותך... המבין יבין והצוחק יצחק.

ולעניינינו לבד ממה שיש ללמוד כאן פרק ב'הלכות מידות' ובין אדם לחברו - כל תלונתך על רעך וידידך אינם נכונות, כי אתה התחלת את ה'סכסוך'... גם נלמד מכאן לעניינינו - שלא יביט ויתבונן בכל עת למעלה ולמטה על מצבו והעבר שלו - מה עשיתי וכיצד אני נראה, יעבוד את ה' כשפניו אל העתיד הטוב, ויפסוק מלהתבונן סביבו כי אז יראה כאותו 'בעל דמיון' שהלבנה מחקה אותו ועושה כמעשיו, אף הוא מהלך תמיד תחת 'צל' מעשיו הקודמים מבלי מנוח.

וכבר אמר גדול אחד, שכשירד לטבול במקווה טהרה ראה מודעה המכרזת ואומרת 'כשאתה יורד מדרגה היזהר מהחלקה' (פון זיך אויסגלייטשען), ולמד ממודעה זאת, כי אומרים לאדם 'כשאתה יורד מדרגה' - כלומר כשנפלת ונכשלת באיזה חטא ופגם, 'היזהר מהחלקה' - שלא תוסיף ליפול מכל המדרגות.

כי זה דרכו של היצר להשפיל את רוחו של אדם שירגיש שאינו שווה מאומה, ועל ידי שהוא מזכיר לפניו את עברו הרי הוא מפיל את רוחו בהווה. ועל זה כבר אמרו צדיקים שאפילו לאלף שנים של עבר אין זכות להחריב אפילו רגע אחד של הווה. כי על האדם לשכוח מכל עברו ולומר, מאי דהוה הוה, מכאן ואילך חושבנא.

וכבר אמרו דלכן אין 'ויהי' אלא לשון צער ואילו 'והיה' הוא לשון שמחה, כי 'ויהי' המחשבות על מה שהיה ועל העבר זהו צער גדול, אבל לחשוב רק אודות העתיד 'והיה' - זהו שמחה גדולה...

הרה"ק רבי משה יוסף ז"ע בנו של הרה"ק ה'ייטב לב' ז"ע נסע פעם לשבת קודש (שקודם הימים הנוראים) אל הרה"ק ה'דברי יחזקאל' ז"ע בשינאווא, במוצאי מנוחה והוצרך ר' משה יוסף לחזור לביתו החל להסתובב בחצר ביתו של

שפעמים יבוא אדם לומר - מה לי כי אשוב, ידעתי גם ידעתי שאחטא שוב, ומכל מקום הינו מתחזק ואומר אעשה ככל אשר לאל ידי עשות - עתה אשוב בתשובה. אדם כזה אין מספיקין - אין כל ספק שבידו לעשות תשובה, וסוף דבר שיתעלה מעלה מעלה, שכן המקבל על עצמו להילחם קמעא קמעא סוף דבר שינצחנו לגמרי. ויעשה ככל יכלתו וה' יגמור בעדו - יותר מזה אמר הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע בחידושו על הש"ס

כתינוק שנולד¹, ככריה חדשה, ויגש לחזות בנועם ה' מעתה², וכך יוכל לבוא לפני ה' אלוקיו והתקרב אליו כבעל תשובה גמור³.

הרה"ק רבי שלומק'ע מזוועהיל ז"ע (עי' לקוטי אמרי פנחס [אמרי פנחס השלם] שער עבודת השם אות כא) היה אומר משמיה דהרה"ק רבי פנחס מקאריין ז"ע לפרש את דברי המשנה בסוף מסכת יומא (פה): 'האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה',

הרבי מתוך שברון הלב, במחשבותיו עם איזה קנין (רחמי) הנני חוזר לביתי ולעבודתי, אחר זמן נפתחה הדלת, והרבי קרא לו, והחל לספר, בצעירותי נסעתי פעם לשבות שבתני אצל הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא ז"ע, אחרי ככלות השבת סובבתי אנה ואנה טרוד במחשבות השוברות לב ונפש - באיזה קניין שב אני לביתי... והנה בא לקראתי ה'שר שלום', ואמר לי 'דע לך יונגערמאן (אברך) - היצר הרע מתייגע ועמל קשות להכניס קרירות ללבם של עובדי ה', ואם תשאלני האיך, אומר לך, שהוא על ידי מחשבות פסולות - לחשוב על העבר'.

מעשה זה הובא ב'בנין דוד' (ח"ב ליקוטי ש"ס כו:), וביאר עפ"י את דברי הגמרא (שבת סג:): 'שמח בחור בילדותך ויטיבך ליבך בימי בחורותך... ודע כי על כל אלה יביאך האלוקים במשפט (קהלת יא ט) - 'עד כאן דברי יצר הרע, מכאן ואילך דברי יצר טוב'. ומבאר, עד כאן - החושב על מה שהיה עד היום, זהו דברי יצר הרע, אבל היצר טוב אומר תחשוב רק מכאן ואילך - אל תבט לאחוריק, אלא המשיך בדרכך במסילה העולה בית קל, וסוף דבר תגיע למעלות רמות מאד.

וכך אמר הגה"צ רבי גד'ל אייזנער זצ"ל באוזני תלמידיו. 'העבר הוא רבי, ההווה הרי הוא כחבר והעתיד הוא זר'. והיינו שמן ה'עבר' יש לו לאדם ללמוד כתלמיד מרבו, הן שלא לחזור על מה שנכשל בהם, הן להבין אלו הם מעשים טובים וראויים. ואילו ההווה - הרי הוא כחבר, שיש לנהוג בו כבוד וחביבות, והעיקר שלא לבכות בו על מצבו, רק לעשות 'למעשה'. והעתיד הרי הוא כאדם זר שעדיין איננו מכירו ולא הגיע לפתחו.

וכך אמרו קדמונים העבר, חלומות; העתיד, דמיונות; ההווה, ניסיונות. והחכם יתן אל לבו לא להתייאש מחמת זיכרונות העבר או דאגות העתיד אלא יחיה את ההווה בשמחה רבה.

אמרו חז"ל (ברכות ד:): 'כל האומר תהלה לדוד' בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא בן העולם הבא', בדרך צחות היה מפרש הגה"ח רבי זלמן בריזל זצ"ל, כי הרי אנו מסיימים פרק זה בפסוק (קטו יח) 'ואנחנו נברך י-ה מעתה ועד עולם הללויה', ואכן מי שאומר ג' פעמים ביום מעתה - פירוש 'פון יעצט בין איך א נייע זלמן' (העבר אין, ומעתה הנני 'זלמן' חדש, ונקט זלמן כי כך היה שמו ובאמת הוא נוגע לכל אדם איש איש 'בשמו' הטוב יבורך), לכן מובטח לו שהוא בן עולם הבא.

טז. ובה שמעתי לבאר את האמור בבניא (הפסרת שבת שובה, יואל ב כה) 'ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה' (בהענישו אותם על עוונותם), ותמוהים הדברים, הרי בצדק אכל להם הארבה את תבואתם כ'עונש' על חטאם, ואף אם עתה שבו בתשובה, הרי מעתה הם פותחים פרק חדש בחייהם, אבל מה יש להקב"ה להשלים ולשלם להם על שהענישם כראוי לחוטאים. ומכאן תלמד כוחה של תשובה, שעל ידה נחשב האדם כאילו לא חטא מעולם, נמצא כמו שהעונש בא עליו בחינם עד שיש לומר 'ושלמתי לכם את השנים...'

יז. בדרך צחות אמרו, כי אם אמרינן 'לב יודע מרת נפשו' הרי וודאי ש'לב יודע מתיקות נפשו' - עד היכן ביכולתו להגיע, ואם הדברים אמורים בכל ימות השנה, הרי על אחת כמה וכמה בימים מסוגלים ונעלים אלו.

יח. ומצינו בכוחה של תשובה, בעצם נתינת 'לוחות שניות' שניתנו בזה היום - יום הכיפורים, שהנה בשעה שמשנה רבינו שבר את הלוחות אזי פשיטא שלא עלתה על דעת אחד מבני ישראל שהקב"ה יעשה 'לוחות שניות', אך על ידי התשובה והתפילה והתחנונים זכו לקבלת התורה מחודשת, ללמדנו שגם מי שנדמה לו כי אין לו כבר שום תקנה 'ונשתברו הלוחות' שלו עדיין יכול להתחדש ולזכות שהבורא ית"ש יברא אותו מחדש.

יט. איתא בפסיקתא (פיסקא שובה ישראל פ"ט), וז"ל שובה ישראל עד ה' אלקיך, לבן מלך שהיה רחוק מאביו מהלך מאה

ותפילה מעבירין - כח התפילה בימים אלו

בכלל מה שאמרנו 'דרשו ה' בהמצאו' הוא שהקב"ה ממציא עצמו אלינו לשמוע קול תפילתנו וכלשון הרבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער שני אות יד) וז"ל. בעשרת ימי תשובה... ולשפוך שיח, ולשאת תפלה ורנה, ולהפיל תחנה^א, והעת עת רצון והתפלה נשמעת בה, בענין שנאמר (ישעיה מט ח) 'בעת רצון עניתך וכיום ישועה עזרתך, עב"ל.י.

(כתובות ל. ד"ה מיום שחרב, בדרך אפשר), כמי שנתחייב מיתת ב"ד בעדים והתראה' אין ב"ד מקבלים טענתו שכבר שב בתשובה שלימה ואפילו אם כבר עברו מאה שנים מאז שחטא, כי אין ה'תשובה' מועלת בב"ד של מטה... מכל מקום אמרינן, שאם שב בתשובה, הקב"ה מסבב שלא יבואו העדים להעיד, ואף אם יבואו עושה הקב"ה שיוכחשו בעת ה'חקירות והבדיקות', כי לא ירשיע ה' נפש צדיק, הרי לך שתשובה מועילה אפילו בחטא שמתחייב בו מיתת ב"ד לבטל את העונש.

יום, אמרו לו אוהביו, חזור אצל אביך, אמר להם איני יכול שלח אביו ואמר לו הלוך מה שאתה יכול לפי כחך ואני בא אצלך בשאר הדרך, כך אמר הקב"ה לישראל שובה אלי ואשובה אליכם, עכ"ל.

יסוד גדול אמר הרה"ק הר"ב מפרשיסחא זי"ע שלא ישאלו את האדם בב"ד של מעלה מדוע נכשל בחטא, רק טענה אחת - מדוע לא שבת בתשובה, ועל כך אין לו לאדם מה להשיב, כי מי הפריע לו להתחרט על העבר ולקבל ע"ע לתקן דרכיו מעתה.

כ. אחד מגאוני דורנו סיפר על פגישה מיוחדת שנתקבל ל'שיחה' אצל הנשיא במדינתנו (עבור צרכי בני ישראל), ולא 'זכה' לזה רק אחר שהפעיל 'קשרים' וכו'... ונקבע לו שביום פלוני בשעה פלונית יבוא ויעמוד לפני הנשיא. והנה, כחודש קודם לכן כבר החלו אנשי השלטון לבדקו ולחקור אחר ה'עבר' שלו, אם עבר פעם כנגד חוקי המלוכה... והאם אדם הגון הוא, ולאחר כל זאת לא ניתן לו רשות לדבר עם הנשיא אלא כששה רגעים בלבד, על כן הוכרח לשבת זמן רב קודם לכן עם עורכי דין וחכמים יודעי העתים שילמדוהו כדת מה לדבר ומה להגיד להוד כבוד הנשיא - במילים מכובדות ובאופן מכובד - באופן שישכנע את הנשיא לעמוד לימינו, אף הוטל עליו ללבוש בגדי כבוד ויקר כראוי וכיאות לעומד בפני הנשיא יר"ה... בהגיע היום המיוחל וכבר עמד בשערי בית הנשיא בדקו את רכבו אשר נסע בו, ואף אותו ואת כל כליו בדקו שמא יש בהם איזה כלי זין (נשק) וכיוצא בהם... רק לאחר כל אלה הורשה לגשת ולשוחח עם הנשיא, בכבודו ובעצמו, ברוב רגש.

המשיך הגאון ואמר, סוף דבר שלא הועלתי במאומה מכל אותה 'שיחה' חשובה... ולמדתי מכאן עד כמה גדול חסדי הבורא עלינו שנתן בידינו 'כח התפילה' - אין בודקים את האדם אודות העבר (עבר פלילי), אדרבה ואדרבה, אם יתחרט וישוב על מעשיו הרעים הרי הוא אהוב וחשוב פי כמה וכמה לפני הבורא יתב"ש, שהרי 'במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד' (ברכות לד:). אף אין בודקין את האדם (את ה'הוזה' שלו) בגשתו לתפילה לפני קונו, אלא הקב"ה שומע 'תפילתו כל פה' באשר הוא - אף אם באמתחתו עוונות ל"ע. כיו"ב לענין הלבוש - לא די שאין צריך כל זה כלפי שמיא, אלא אדרבה, הקב"ה שוכן את דכא, וכל שאין האדם מתהדר אלא הוא עני ושפל תפילתו מקובלת במרומים פי כמה וכמה, והקב"ה שוכן עמו ממש בכל עת ובכל מצב. ובעוד שאצל הנשיא לו נתנו לו לשוחח כי אם ששה רגעים לא כן אצל מלך מלכי המלכים, אשר אדרבה, חפץ לשמוע בתפילתן של ישראל ומתאוה להן, וכבר אמרו (ברכות לב:): כל המאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם...

העיקר למדתי - שאצל ב"ד אף לאחר ההכנות המרובות, לא הועילה כל ה'שיחה' במאומה... ואילו המתפלל לפני אביו שבשמים תמיד יפעל בתפילתו - בכל תפילה ותפילה, פירות טובות ופעולות טובות...

כא. מעשה נורא אירע בישיבה דגייטסעד לפני כשלושים שנה, באותה שנה נלב"ע ל"ע בחור צעיר מבני המקום, מכיוון שכן הרי ב'נתנה תוקף' בימים הנוראים לאחמ"כ הייתה התעוררות עצומה בקרב תלמידי הישיבה, ובהגיעם לתיבות ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה נעו אמות הספים לגודל הזעקות וקולי הקולות שנשמעו בהיכל, אף ה'בעל תפילה' הגאון הנודע רבי מתת' סאלאמאן משגיח דישיבת ליעקוואד (שהיה אז משגיח דגייטסעד) זעק בקול גדול ותשובה ותפילה... עד שדם ניתז מגרונו על המחזור שעמד לפניו ונמחקו תיבות 'רוע הגזירה'... וראה זה פלא, בשנה שלאחמ"כ לא נפקד מהם איש, ולא נפטר אפילו יהודי אחד בכל גייטסעד באותה השנה.

כב. וביותר תגדל מעלת התפילה בערב יוה"כ, וז"ל הרה"ק ה'שם משמואל' (יוה"כ שנת תרע"ב) חיוב סעודה בעיוה"כ...

באר הפרשה - יום הכיפורים

בממון ולפייסו בדברים' זה אינו אלא לעולם הבא, אבל בעולם הזה יכולין לפייסו בדברים שהיא התפילה, ולשחדו בממון שהוא הצדקה". ע"כ, שמעו נא בני ישראל 'עורי נא התייצבי נא בעד הנפש חלי נא' כל עוד נשמתו בקרכו בזה העולם בכלל, ובפרט בימים הללו.

הנה אמרו (עיי' ר"ה מז:): 'תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, והיינו צום קול ממון, ואמר הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע (פסח על שה"ש ב יד), שעל 'צום' יש ביד האדם לומר שאין בכוחו לצום ולהתענות מפני טבעו החלש, וכמו כן על 'ממון' יענה ויאמר לא חנן אותי ה' עם מעות שאוכל לפזר לצדקה, אבל על הרמת 'קול' בתפילה לפני ה' אין לו תשובה... וזה מרומז בפסוק (שיר השירים ב יד) 'השמיעני את קולך כי קולך ערב, כי ה'קול' ערב על הצום והקול".

וצדקה מעבירין - ריבוי הצדקה וחסד בימים אלו

בימים אלו מרבין בני ישראל בצדקה, וכך אנו זועקים ומתריעים בימי ר"ה ויוה"כ 'תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה'. ואיתא ברמב"ם

והנה בנוהג שבעולם (בקרב אומות העולם) שכל מי שהועמד למשפט יתור אחר ה'שופט' ומעשיו אז ישחדנו בממון או בשאר עניינים... ויזכה בדינו, אף אנו להבדיל אלף אלפי הבדלות מצינו דרך לשחד כביכול את הקב"ה - שופט כל הארץ, והיא התפילה והצדקה, דאיתא בגמרא (ברכות כח:): וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקר. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו, נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החוק, מפני מה אתה בוכה, אמר להם, אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי - אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני - אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני - אין מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון - אף על פי כן הייתי בוכה. ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי - כעסו כעס עולם, ואם אוסרני - איסורו איסור עולם, ואם ממיתני - מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון... ולא אבכה... וכתב המהרש"א (ח"א ד"ה ואינו) אף שאמר 'אי אפשר לשחדו

ויש לומר הטעם כי ידוע שבאכילת עיוה"כ מתקנין כל האכילות של כל השנה, וכן כל התפילות של כל השנה מתתקנין ומזדככין בתפילת עיוה"כ, ואם יש מכולן כדי לצרף תפילה אחת שלימה, יש לכל התפילות עליה בהדי תפילה זו.

כג. כי כאשר יתבונן האדם בנפשו יראה היאך שהקב"ה עוזרו תמיד ומקבל תפילותיו, וכדמרגלא בפומיה דהרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע לומר אחר כל 'מי שענה' בסליחות, שיש לו 'מי שענה' על עצמו, היינו מי שענה 'לבונם' בכל עת הוא יעננו, ומה שאין אומר כל אחד 'מי שענה' על עצמו משום דלא צרכינן לכתבו, כי כל אחד אחרי שמחשב ה'מי שענה' לאברהם וכו' יראה שאפשר לו להוסיף על עצמו מכל העתים שעברו (מאמרי שמחה לח).

כד. בשנה אחת בסוף חודש מנחם אב חלה הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע עד למאד והיה מוטל על ערש דווי, הרופאים קבעו שיש צורך לנתחו מיד ללא שום שהיות, אך הרבי לא הסכים שינתחוהו עד עבור הימים הנוראים, באמרו הננו מאמינים כי ב'ראש השנה' נגזר דינו של אדם ובידנו לפעול לשינוי הגזירה, משראו בני המשפחה כי הרבי עומד על דעתו, שלחו את הרופא אל הקודש פנימה והוא סידר לרבי את כל דרך הילוכו באכילה שתיה ושינה עד אחר הימים הקדושים, ונדחה תאריך הניתוח עד למחרת יום הקדוש, ויהי ממחרת יום הקדוש בדקוהו הרופאים שנית, ויראו כי פלא גדול נתחרש וכל הסכנה חלפה כליל, וכבר אינו נזקק לניתוח, נענהו הרופא ואמר לו בלשונו 'הזמן פעל לטובתך' (כוונתו הייתה שהזמן שעבר הועיל למערכות הגוף להשתנות לטובה), נזדעק ה'נתיבות שלום' ואמר 'הזמן פעל לטובתי', היינו הזמנים הגדולים של חודש הרחמים וימי ראש השנה ויום הכיפורים הם הזמן שבהם יכול כל אדם לפעול לשנות את גור דינו לטובה ולברכה, וזה אשר פעל שאבריא לגמרי למעלה מדרך הטבע.

כה. עוד רמז שם, כי צום קול ממון כל אחד מהם עולה בגמטריא 'קול'. ו'ערב' עולה בגימטריא ב' פעמים קל"ו, ללמדנו שבשעת הדחק מועלת הרמת הקול במקום שנים האחרים שאין בידו לעשות.

כו. בימים מקדם כשהיתה אימת הצבא של מדינת ליטא עלה למעונו של הגאון הגדול רבי יצחק אלחנן ספעקטאר זצ"ל בחור בן עשירים שהגיע זמנו להתייצב לפני הצבא, וכה בכה לפניו, רבי קדוש, עד לאחרונה היו בני העשירים משחדים את פקידי הצבא בממון רב והללו היו מוציאים כנגד ה'מצלצלין' שטר שחרור ו'פטור' מהצבא, אך לאחרונה

באר הפרשה - יום הכיפורים

יא

בהלכות תשובה (ג ד) 'נהגו כל בית ישראל, להרבות בצדקה וחסדי וכמעשים טובים' ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה. מה רב שכרם של גומלי חסדים, ובפרט אם גומל חסדים למי שאינו מכירו ואינו מאוהביו, כדמצינו נוראות בדברי ה'משך חכמה' (פר' אמור ד"ה במדרש) המבאר מדוע

גדלה רשעותם של פקידי הצבא הנוטלים את השוחד בשמחה רבה, ולאחר שהממון בכיסם הם שבים 'למסור' את המשחזים וכך אוסרים בבית האסורים את הבחורים ואביהם גם יחדיו, על כן נפשי בשאלתי, כדת מה לעשות, כי אם לא אתן שוחד הרי מיד אלקח לצבא, ולאידך, הרי גם נתינת השוחד איננה עצה... חשב הגאון כמה דקות, ולאחר מכן נענה ואמר, שמע נא, יש לי עסקן גדול (מאכער) שלגביו אין דלת נעולה, הכל פתוח לפניו – הב לי צרור מעתיך, ואני אמסור אותו לאותו עסקן, לך בשלום לדרכך, תן תנומה לעפעפיך ושטר השחרור יגע ע"י הדואר עד לפתח ביתך, וכן עשה הבחור.

ואכן, כעבור שבועיים ימים נקש בביתם איש הדואר ומסר לידי הבחור מכתב מטעם הצבא הפוטרו משירות בצבא 'מטעמי בריאות' ושם ניתן בידו זכות ערעור עד יום פלוני... וליהודים הייתה אורה ושמחה וששון, הבחור שלא ידע את נפשו מרוב שמחה מיהר לביתו של הגאון להודות לו ולברך את שליחו הנאמן, ובתוך הדברים אמר לרי"א, הנה, מובן מאליו שאי אפשר לפרסם בראש כל חוצות מיהו העסקן שהרב השתמש בו, אבל אע"ז לבקש מהרב שיפרסם את שמו לכה"פ בין אנ"ש, ועכ"פ בין העשירים... אמר לו רי"א, שמע היטב, עסקן זה טוב הוא לא רק לעניני הצבא אלא לכל מיני הצלות שבני דורנו צריכים להם, ולא רק לעשירים... ואפרש שיחתי, באותו היום שבאת אלי לפני כשבועיים נכנסו אלי כלה ואמה אשר באו לשפוך לם כי מועד הנישואין קרב ובא ולרש אין כל, ובושה תכסה פניהם מרוב פחד ובהלה שתתפרד החבילה, משיצאו שניהן נכנסת עם 'שאלתך' אמרתי לעצמי, הנה הקב"ה בעל הגמול בוודאי לא ישיב ריקם את פני נותני הצדקה אשר גדולה צדקה להגן מכל מיני פורעניות צרות ויסורים, על כן ביקשתי ממך את צרור הכסף, נתתיו להם ובזכות שמחת לבם בא אליך כתב ה'פטור' עד הבית... (מפי הגאון הגדול רבי ראובן פיין זצ"ל, ששמע מהבחור בעצמו שכבר נהפך להיות 'בעל בעמיו' - בימי נדודיו מאדמת אירופה לשנחאי שביפאן בימי המלחמה).

כז. סיפר הגאון הגדול רבי אמ"מ שך זצ"ל מה ששמע מ'הרשל"ע קאמניצער' (בחור מבוגר יחיד בעולמו), בשנה אחת כשהיה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע ביום הקדוש, לאחר שכל הבחורים עזבו את בית המדרש בליל יוה"כ, נשאר הוא 'בדד' בהיכל בית המדרש, אך תוך דקות ספורות התיישב ה'חפץ חיים' בכבודו ובעצמו לימינו פתח עמו 'שיחת רעים' על דא ועל הא, והחל מגולל בפניו כל מאורעות חייו, על יתמותו הקשה, ועל נישואיו שנשא את בתו של אביו חורגו בזמן שהציעו לו שידוכים אחרים שנראו הגונים יותר, וכל זאת עשה רק משום כיבוד אם, כי היא בקשתו מאד על זה. ואכן, ברבות השנים ראה שמאת ה' הייתה זאת לטובה בלבד, כי ידידו אשר נישא לבת עשירים עזב לאחר מכן את ספסלי דבי מדרשא לטובת העסקים הרבים, ולבסוף הפסיד את ממונו ונשאר קרח מכאן ומכאן, מה שאין כן בני ביתו עוזרים ומסייעים לו בעריכת ה'משנה ברורה' ושאר ספרים, וכך שוחח עמו ה'חפץ חיים' ועודדו בדברים של מה בכך במשך כל ליל יום הקדוש עד אור בוקר. ומזה נלמד לקח, כי מי לנו גדול כה'חפץ חיים' שהרגיז ממלכות על דיבור אחד של תורה, ובפרט בליל הקדוש בשנה, אך מכל מקום כאשר ראה את נפשו השבורה של אותו הבחור הבין את חשיבותן של 'מידות' וישב בשעות הקדושות ביותר בשנה לעודד ולחזק נפש אחת מישראל. באחת השנים לאחר 'כל נדרי' יצא הגאון רבי משה מרדכי חדש זצוק"ל מביהכ"נ לכמה רגעים, ובעת שנטל ידיו ראה את אחד מבוגרי הישיבה שעדיין לא מצא את זיווגו זה שנים רבות שבא לערוך את סדר עבודת יוה"כ בכותלי הישיבה... נענה רמ"מ לעומתו בפנים מאירות ומסבירות ואמר... אה... אף אתה באת להיות עמנו, הרי יהא לנו א אנדערע יוה"כ... (יוה"כ באופן נעלה ומרומם), והנה דברי חיזוק אלו נכנסו עמוק עמוק ללבו, ריפאו וחיזקו אותו... ממחרת יוה"כ"פ ישב הלה עצמו אצל ה'גמרא', ומני אז עלה ונתעלה ונשתנה מצבו לכלי הכר ברוחניות ובגשמיות וכהיום הוא ממקימי עולה של תורה, והוא מעיד על עצמו כי דבריו הקצרים של ראש הישיבה באותו מעמד הם הם שהעמידוהו על מקומו.

מתאמרי משמיה דהגה"ק רבי ישראל סלנט'ער זי"ע שאדם הנכנס לבית המדרש בפנים נפולות וזעופות הרי הוא מהווה 'בור ברשות הרבים' (שבכך גורם שכל סובביו ישיבו לו כגמולו). יש שהוסיפו, שהמראה פנים כאלו בביתו הרי הוא 'שור נגחן'...

אף הוא ראה פעם בעיזה"כ אדם מישראל המהלך ברחובה של עיר בפנים נפולות לרוב יגונו על 'עונותיו', והיה הלה משרה סביבותיו רוח נכאה ודכאון, אמר לו רבי ישראל 'וכי מה אשמים כל עוברי אורח שחטאת'. שמעו נא רבותי, עובדא נוראה שאירעה במהלך שנת תשע"ז, וכה היה מעשה לאב ואם תמימים וישרים נודע בתחילת השנה שבנם בן הארבע נחלה ל"ע באופן נורא עד שהרופאים נתנו לו רק ארבע חדשים לחייו עלי אדמות, וכך היה גם מראהו של הבן - באופן שאין ראוי להעלותו ע"ג הכתב... בזאת חנוכה נסעו האב והאם תחת ארגונו של ארגון ידוע ומפורסם הפועל גדולות ונצורות לרווחת ילדים החולים והוריהם, תחילה שמו פעמיהם לבית אחד הרבנים 'מקובל' ידוע ומפורסם, האב נכנס אליו יחד עם הבן (אותו רב וגדול אינו מקבל בחדרו נשים, על כן נשארה האם כשהיא ממתנת מחוץ לביהמ"ד), שם נאמר לו מפי הרב שבכדי להמתיק הגזירה עליו למהר לפייס אחד מידידיו שנפגע ממנו נוראות... האב שלא זכר כי במשך השנים פגע באיש עד כדי שלא אבה הלה למחול לו ניסה לברר אצל הרב שמא ידוע לו מיהו הנפגע ומה מעשיו, אך הרב ענהו שאינו יודע אבל ברור הדבר שעליו לפייס אחת מבריותיו של הבורא... האב יצא מחדר הרב וסיפר לבני ביתו ויחדיו געו בבכי מר, מבלי דעת מה עליהם לעשות. משם נסעה הקבוצה לאת"ק מירון, שם שפכו לבם כמים בתפילה שירפא את בנם ויגלה להם מטמוני לבם במי פגעו - מתי וכיצד... אחר הדברים האלה נסעו יחדיו לערוך סעודה לכבוד 'זאת חנוכה'.

לאותה סעודה הוזמן מתחילה הרה"ג ישראל מאיר שושן שליט"א לדרוש לשמח ולעורר, אך ברגע האחרון צפו אצלו עיכובים שונים, בלית ברירה פנה לידידו הרה"ג רבי יעקב רבינוביץ שליט"א בבקשה שיבוא למלא מקומו - אף אם אינו מוכן, ר' יעקב למד בימי בחרותו באותה ישיבה שבה למד אבי הבן הנזכר, השניים נפגשו ולאחר 'שלוש עליכם' סיפר לו האב אודות מצב בנו ואת נבואת השחורות של הרופאים, גם סיפר לו את כל פרשת בקשת המחילה שציווהו רב פלוני... ובתוך כך שאלו, אמור נא ידידי משכבר הימים מן השמים זימנו אותנו לפונדק אחד, שמא ידוע לך במי פגעתי בשנות קדם בלמדנו יחדיו בישיבה, חשב ר' יענקל לעצמו, וכי הלה אינו יודע ואינו זוכר... או שמא עושה עצמו... וכה אמר לו, וודאי זכור לך 'מגיד שיעור' פלוני שהיה בישיבתנו אשר היה עושה בקביעות איזו תנועה משונה בפניו, ואתה בטפשות נעורים היית ניגש אליו ומדבר עמו באותם תנועות וכל חברי השיעור עומדים מאחורי המג"ש ומשתטחים ארצה מרוב שחוק וצחוק... מיד נזכר האב במעשה זה ולא מצא מקום לקבור עצמו מרוב בושה וחרפה על מעשיו... ובזאת ביקש מר' יעקב שיעזור ויסייע בעדו לבקש מחילתו של אותו ת"ח. אותה שעה שעת 'נעילת החג' של זאת חנוכה הייתה והת"ח הנ"ל ישוב היה ב'עריכת השולחן' של רבו באחד הקהילות המפורסמות בעיה"ק ירושלים, מיד התקשר ר' יעקב לאחד ממכריו השייך אף הוא לאותה קהילה, וביקש ממנו שיבקש מאותו ת"ח שיצא חוצה מטעם 'פיקוח נפש'. הת"ח שמיהר לצאת משולחן רבו היה בטוח כי דבר נורא אירע בין בני משפחתו, אך לא, הלה מגיש לו טלפון ובו התחיל ר' יעקב לדבר עמו - האם המג"ש זוכר אותי תלמידו משנת פלונית... והחל מגולל בפניו כי לידו עומד עוד תלמידו מאותם הימים אשר הוא עומד נסער בסמך לבנו שהוא חולה נואש ה"י... לאחר מכן דיבר אבי הבן עם המג"ש בדמעות שלישי שפרצו ממנו בקולי קולות, סוף דבר אמר לו המג"ש (שזכר אותם פגיעות חרוטות היו בדם לבו עד עצם היום הזה) מחול לך מחול לך מחול לך.

לא עברו כמה ימים, והילד נבדק שוב ע"י הרופאים שכמעט ניתרו מקומם לרגל השינוי לטובה שנגלה לעיניהם במצבו של הילד... לנגד כל נבואותיהם והכרזותיהם, וממש בימים אלו עומד הבן ומבריא בעזהשי"ת לחלוטין. ללמדך. כמה חמורה היא הפגיעה שבין אדם לחברו, לאידך כמה מסבב הקב"ה להיטיב למי שרוצה בתשובה ולהמציא לפניו את הנפגע למען יזכה במחילה גמורה וברפואה שלימה וכל מיני ישועות, כל חד בדיליה.

באחד השנים בערב יום הכיפורים לפנות ערב נראה הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע מטפל ומתקן בצינור שבור של מי שופכין (ביוב) שעמד בסמיכות לבית מדרשו כשהוא כבר לבוש בקיטל וטלית לקראת 'כל נדרי', אחד העוברים שראה את המחזה הנורא... וכמעט נעתקה לשונו מרוב תדהמה שאל הלה את הרבי, רבי קדוש, מה מעשיכם כאן בזו השעה - לטפל במי שופכין בשעה שאנו עומדים על פתחו של היום הגדול והנורא. אמר לו ר' שלומ'קה, מעשי אלו הם כמעשיו של הכהן גדול בשעה שעמד אחת בשנה לפני ולפנים ב'קודש הקדשים' (כי מסביב אותו ה'שבר' שביצנור פרצה מחלוקת בין השכנים, ולהשקיט הסערה עשה ר' שלומ'קה מה שעשה).

פעם ישב הרה"ק רבי דוד בידערמאן זי"ע מעיה"ק ירושלים וערך את 'סעודה המפסקת' בעיזה"כ כשהוא מוקף בנשברי לב - חסרי בית ומשפחה חולים ונדכאים, והיה יושב ומדבר על לבם בדברי בדיחותא וניחותא - מדברים

כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו, מיד קרעו לו גזר דינו, תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו. ומביא ה'משך חכמה', שמעתי שלא לחינם נקרא 'צדיק' ובוודאי היה מלא מצוות ומעש"ט, ואעפ"כ בבואו לסכנת חיים, כשכלתה קצבת חייו, כדי להוסיף לו חיים לפני משורת הדין הוברחו למצוא לו זכות צדקה וחסד שהחיה לאותה אשה ושבעה בניה משלו. מעתה תתישב התמיהה מדוע לא קבעו יום הדין אחר החורף, כי אם היה הנידון בראש השנה רק אודות פרנסה ובריאות אכן היה מועיל לבני ישראל זכותם שהם עוסקים בתורה לעומת הגויים העוסקים בשפלות תאוותם, אבל מכיוון שבר"ה הנידון הוא 'מי לחיים ומי ל...' לזה מוכרחים זכות צדקה וחסד לפני משורת הדין^{יג}, וזה יש להם דייקא אחר הקציר ובציר שהם מניחים פאה, לקט ושכחה, יותר מ'תרומות ומעשרות'

קבע הקב"ה את יום הדין - ראש השנה בחודש תשרי, והרי בימות החמה עסוקים בני ישראל בעבודת השדה, בקציר ובציר ושאר העבודות, ואילו בימות החורף הם מרבים זכויות כשהם יושבים ועוסקים בתורה, אם כן היה עדיף לקבוע את 'יום הדין' בחודש ניסן בחג הפסח, כי אז יצאו ישראל זכאים בדין, אחר שעברו עליהם ימות הגשמים מתוך עסק התורה, ולעומתם הנכרים עסוקים בתאוות עולם הזה ודברים אסורים, והוא פלא.

אלא מבאר ה'משך חכמה' עפ"י דברי הגמרא (ב"ב יא.) וז"ל. תניא אמרו עליו על 'בנימין הצדיק' שהיה ממונה על קופה של צדקה, פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו, רבי פרנסני. אמר לה, העבודה (לשון שבועה) שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים, (כשמעו כך) עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, אתה אמרת

המיישבים ומשמחים את לבם. באותה שעה עבר הגאון רבי דוד בהר"ן זצ"ל בדרכו לבית הכנסת ליכל נדרי' וכולו אומר הדרת קודש, ומבעד לחלון ראה את הנעשה אצל ר' דוד'ל, נכנס ר"ד בהר"ן ושאל את הרבי, וכי זו עת זמן לשחוק עם אנשים אלו, אמר לו הרבי אמשול לכם משל, לתינוק שתקפוהו 'כאבי שיניים' ל"ע, מה תעשה אמו תעזוב את כל עסקיה ועניניה, תשחוק לפניו ותרקד לפניו (בבב כוחה) - להסיח דעתו מהכאב הנורא, אף אלו נשברי הלב הינם כביכול 'כאב השניים' של הקב"ה, ואין לנו אלא לעמוד בכל עת ובכל זמן לרקוד לפניהם ולשמח אותם כי בזה כביכול הננו עושים רצון קוננו בשלימות...

כח. סיפר הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר זצ"ל אב"ד 'חוג חתם סופר' ב"ב, מעשה שהיה אצל הגה"ק בעל ה'חתם סופר' זי"ע, בשנה אחת אחרי 'סעודה המפסקת' קרא החת"ס לאחת מבנותיו, ואמר לה, שתלך להציע שידוך את יתום פלוני עם יתומה פלונית, אמרה הבת כי מיד בצאת החג תפעל להוציא את השידוך מן הכח לפועל, אמר לה החת"ס, הנה זקוק אנכי לאיזה זכות לקראת יום הדין והחתימה. מיד שלחה הבת לדבר עם הבחור אודות יתומה פלונית, ויען הבחור מה אעשה ואין הפרוטה מצויה בכיסי, הביאה הבת את דבריו אל אביה הגדול, נענה החת"ס והשיב שהוא מבטיח שלעולם לא יחסר להם דבר בביתם... מששמע הבחור את הבטחת החת"ס הסכים מיד (ואכן, לימים סיפר הלה, שתמיד היתה פרנסתו מצויה, ואף שלא זכה לעשירות לא היה חסר לו כלום מעולם), אף צד הכלה הסכימו מיד ובאו בברית האירוסין לשמחת החת"ס, שרק אחר שקיבל את הבשורה הטובה פנה לצאת לבית הכנסת לתפילת 'כל נדרי'.

באותה שעה כבר שקעה החמה, וכאשר הגיע החת"ס לבית המדרש כבר עמד הקהל זמן רב מוכנים ומזומנים להתחיל להתפלל, אך מפני כבוד רבם התעכבו וחיכו לו, לכן בכניסתו רימז הגבאי על השעה המתאחרת, נענה החת"ס ואמר 'לא אחרתי כלל', כי בשמים לא יתחילו 'כל נדרי' טרם בואי...

והנה, אין לנו השגות כלל כמה גדולים מעשי מרן החת"ס שידע כל תעלומות ואשר ממתינים עליו מהשמים, וכן מסופר, ששנה אחת נכנס אליו חתנו כדי להתברך מפה קדשו לפני תפלת 'כל נדרי', ויהי בכניסתו החדרה נפל תיכף על הארץ בהתעלפות, מיד העירו אותו בני הבית, ולשאלתם ממה נבהל כ"כ השיב, שראה בחדר עמוד אש ומרוב פחד התעלף, ויהי כשמוע כן החת"ס נענה לעומתם בפשטות, שאליהו הנביא התגלה אצלו היום ואולי זו היתה האש שראה חתנו, ובכל זאת סבר החת"ס שאין בידו שום זכות לגשת ל'כל נדרי', והוצרך לפעול בכל כוחו כדי לעשות את השידוך בין יתום ויתומה קודם 'כל נדרי', א"כ כמה צריכים אנו להרבות בצדקה וחסד בימים אלו.

כט. מעשה שהיה במחוזו של ה'קדושת לוי' זי"ע, בעיר אחת דרו עשיר ועני גם יחדיו, שם העשיר היה ר' זלמן,

שהם ניתנים למכירתם הכהנים ויש להם מזה 'טובת הנאה', אבל לקט שכחה ופאה שהבעלים עושים את השדה ומניחים מ'עמלם' ויגיעם לכל הזוכה, ואף ייתכן ששונאיו זוכים בזה, עי"ז יזכו להיכתב לחיים טובים ארוכים ולשלום, כי א"א לדון בשמים אם הוא ראוי לחיים או לאו, שהרי יש לנהוג בו 'מידה כנגד מידה', והוא הנן דלים אף למי שאינו ראוי. ומכאן ילמד כל איש לנפשו להיות 'טוב ומיטיב לכל לרעים ולטובים'.

ושם העני ר' משה, והנה 'יחיד בדורו' היה ר' משה בעניות, פעם אחת בערב יוה"כ רבתה כ"כ העניות בביתו, עד שאף פת חריבה לסעודה המפסקת לא היה להם, ומכיוון שכך פרצה מריבה בבית ושלחתו ב"ב מהבית בבושת פנים, בצר לו הלך ר' משה לביהמ"ד מבעוד היום גדול, וניסה להשקיט את רעבונו הגדול בכמה פרקי תהלים ודמעות רותחות, בהתקרב שעת 'דמדומי חמה' וכבר החלו העם להופיע בבית המדרש ואף מיודענו ר' זלמן העשיר ביניהם, ניגש אליו ר' משה וביקש מאתו בבושת פנים 'שמעק טאביק' (קמצוץ טבק להרחח) ויגער בו ר' זלמן - וכי זה 'הכנתך' לכל נדרי לעלות ריח ניחוח בשמעק טאביק, כאן הרגיש ר' משה כי כשל כח הסבל, ויסב פניו אל הקיר בבכיה עצומה על מצבו, עד שאף 'שמעק טאביק' כבר איננו שווה, 'ותעל שוועתו אל האלוקים...' ובאותו יוה"כ נגזר על שניהם להשתנות מזלם - זה יעלה וזה ירד.

כך הווה, מיד 'למחרת יוה"כ' החל ר' זלמן להפסיד בעסקיו וירד מטה מטה, ולעומתו, קרנו של ר' משה החלה להתרומם, ומעשה שהיה שפגש איזה ידיד נעוריו שראה את שפל מצבו, ונתן לו ג' מאות רובל, ובזה יכול היה מעט לנשום לרווחה - להביא 'לחם לאכול ובגד ללבוש' לביתו, וממילא שב השלום לשרור לביתו, את שאר המעות השקיע באיזה מסחר אשר הרוויח בו עשרות מונים מסכום ההשקעה, וכך עלה ונתעלה מיום ומחודש לחודש עד כי האיש משה הלך וגדול עד מאד.

ר' זלמן הנ"ל התבונן פעם בעת משבר, והנה רואה דבר פלא, כי בכל עת האחרונה צמודה נפילתו לעליית ר' משה - 'כשזה קם זה נופל' והבין בנפשו כי יש דברים בגו, וימחר ר' זלמן אל רבו ה'קדושת לוי', ופרץ בבכי מרורות - וישפוך את נפשו לפניו, ויבקשהו 'ילמדנו רבינו' מאי האי, ה'קדושת לוי' הקשיב לכל דבריו, נענה ואמר לו 'יזכר לך עתה' האם היה ביניכם איזה דין ודברים, איזה מצה ומריבה, פשפש ר' זלמן במעשיו ונזכר בדבר מעשה 'ההכנה' לכל נדרי בערבו של יום כיפורים העבר עליהם (לטובה), אמר לו הרבי, אם כך הם פני הדברים אין בידי לעזרך מאומה... זולתי, אם יחזור מעשה כזה גופא באופן ההפוך שאתה תבקש ממנו שמעק טאביק והוא ימנע מליתו לך.

ר' זלמן חיכה להזדמנות כזו, אך היא בוששה מלבוא, שכן ר' משה היה רך הלבב וכל אימת שרק התקרב ר' זלמן אליו קירבו במאור פנים ונתן לו כל מבוקשו, עד שבעזרה שיי"ת לרגל 'עשירותו' של ר' משה זכה להשתדך עם ה'מרא דאתרא' בכבודו ובעצמו, ותיהום כל העיר בהכנות גדולות לקראת החתונה הגדולה בחצר ביהמ"ד הגדול, כאן חשב ר' משה כי באחד מ'מעמדי' הנישואין יעלה בידו 'לסדר' את ר' משה, בהתקרב מעמד החופה ראה ר' זלמן היאך שה'מרא דאתרא' עומד על הבימה יחד עם מחותנו דנן ר' משה, והרב מבקשו שיתן לו ה'כתובה' לעיין בה איזה דבר, וכבר הכניס ר' משה את ידו אל כיסו להוציא הכתובה או אז הגיח לעברו ר' זלמן (בחשבו כי עתה 'שעת הכושר') וביקש ממנו 'שמעק טאביק', אך להוותו החזיר ר' משה את הכתובה לכיסו, ובמאור פנים נתן לר' זלמן את הטאביק, בו ברגע נבהלו כל הקהל כי ר' זלמן נפל כשהוא מעולף על הארץ, אחר שעוררוהו, ניגש אליו ר' משה ושאלו מה אירע לך, ויענהו ר' זלמן 'דבר לי אליך' הבה נדבר בינינו אחר 'שבעת ימי המשתה'.

בגמר ימי המשתה נתוועדו יחדיו 'העני והעשיר', ויספר ר' זלמן לר' משה את כל 'פרשת העשירות והטאביק', וכי הוא המתין בכליון עיניים ל'שעת הכושר' שלא יעמוד ר' משה בנסיון ומשראה שאף זה לא עלתה בידו - עד שנשאר רק עם 'שמעק טאביק' ביד על כן נפל והתעלף, ויסעו יחדיו - ר' זלמן ור' משה אל ה'קדושת לוי', והוא ציווה בקדשו לחלוק ביניהם בנכסים אשר הם ברשות ר' משה, ומאז עלו שניהם 'מעלה מעלה'.

ל. כך מצינו במכתב שכתב הגאון רבי אלחנן וואסערמאן על פטירת הגאון רח"ע וז"ל. 'נמצאו פתקאות ממרן ז"ל, והן קבלות מערבי יוה"כ פ, באחת מהן מעיו"כ כתוב... לעשות חסד עם כל המבקש.

לא. בימים אשר למד הגאון רבי חיים קרייזווירטה זצ"ל גאב"ד אנטוורפן בישיבה לא היו מספיק מיטות לבני הישיבה, ולו ניתנה ה'זכות' לישן אצל 'בעל הבית' שהיה דר במרחק אדיר מהישיבה, וכמה שעות מ'סדר יומו' הלכו לאיבוד רק עבור ההליכה לאכסנייתו ולחזור משם... במשך שנתיים תמימות טרח ופעל ועשה כל מיני טצדקי כדי

שבעת ימים קודם - ענין ההכנה לקראת יוה"כ

ומ"מ לעולם לא יטהר האדם אם לא עשה תחילה איזה פעולה לטובה - שהכניס כל גופו תחת המים המטהרים, כך הוא בטהרת יוה"כ^פ, אף שהקב"ה בא לטהר את בני ישראל, מ"מ על האדם לנקות ולטהר עצמו תחילה, וזהו אומרו 'לפני מי אתם מטהרין' - שמתחילה יטהר עצמו ואז יזרוק הקב"ה עליו מים טהורים ויטהרהו.

כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בעיוהכ"פ

בתיב בתורה (ויקרא כג לב) 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש', והקשו חז"ל בר"ה (ט). 'וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי'^ג.

הלבוש מבאר (תרד א) מדוע הוציא הכתוב את המצוה בלשון עינוי ולא אמרה בהדיא 'ואכלתם', כי לפום צערא אגרא, ושכר מצוה הנעשית מתוך עמל ויגיעה - גדולה ויתירה משכר המצווה הנעשית ללא קושי, ורצה

כה רמז הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע (תורת המניד מזלאטשוב יוה"כ) בלשון המשנה (יומא גג): שם נתבאר כל ענין עבודת כה"ג ביום הכיפורים, נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד, שאף אם יכנס למקום הקדוש ביותר אינו נכנס אלא 'למקום שנכנס' מתחילה, כלומר מה שהכין את עצמו מבעוד מועד, וכך 'עמד במקום שעמד' במדרגה שהכין את עצמו להתייצב מראש.

הנה במשנה סוף דימה התנא רבי עקיבא את 'טהרת יוה"כ' לטהרת המקוה, בדמיון זה כתב ב'ילקוט הגרשוני' (קונט"א ערך תשובה) שאם בטהרת המקוה מצינו ברמב"ם (מקוואות פ"א) הקופין למקוה הרי זה מגונה, א"כ אף גבי טהרת יוה"כ^פ נאמר כן הקופין לטהרת זה היום ללא הכנה הרי"ז מגונה, אלא יתחיל בהכנה קודם לכן דגא בתר דגא, ולא 'קפוי' בריגעא חדא.

עוד ביאור ביאר ב'בינה לעיתים' (דרוש יא) כי כמו שבטהרת מעיין ומקוה הרי מעיין ובור מים לפניך

לקבל מיטה בישיבה, ואכן אחר מאמצים שונים הצליח להשיג את מבוקשו. ויהי בלילה הראשון בעת שעמד לעלות על יצועו, ניגש אליו בחור מסכן ובעל יסורים שהגיע זה עתה ללמוד בישיבה ושאלו היכן מיטתו של מר, הגר"ח הבין שכוונתו לומר על עצמו אנה אלך לישן, אנא. תן לי מיטתך. חישוב הגר"ח הרי יגיעות רבות טרחתי על מיטה זו אשר בישיבה, ואיך אתן לו אותה, בפרט שכ"כ הרבה 'ביטול תורה' כרוך בההליכה למרחקים, סוף דבר, התגבר הגר"ח על כל רגשותיו ונתן לאותו בחור לישון על מיטתו, כאשר הלה אינו מבין עד היום כמה קשתה עליו החלטה זו.

לא עברו ימים מרובים עד שהרשע וקלגסיו ימש"ו עלו במדינת פולין וגאליצי' להשמיד להרוג ולאבד את כל עם ישראל הי"ד, וגם על אותה ישיבה קדושה לא פסחו, באחד הימים נכנסה קבוצת חיילים לבית המדרש וציוו על כל הבחורים לעמוד בשורה, ובאכזריות נטלו אחד אחד וירו בהם למות, כאשר לאחר מכן זרקו את הגוף הטהור מן החלון בזלזול, והנה טרם הגיע תורו של הגר"ח קרייזווירטה התייחד עם קונובוביקש על הצלת חייו 'זכרה לי אלוקי לטובה' אותו וויתור הקשה - רק אתה ה' היודע תעלומות יודע כמה היה קשה לי לעמוד בניסיון זה. אכן, בהגיע תורו, ניסה הגר"ח והתחנן לפני החייל האכזר והרשע שירחם עליו, והגם שלא היה שום הגיון שאותו רשע יקשיב לדבריו, זכה למצוא חן בעיניו והסכים להצילו, ואמר לו שהוא יירה באקדחו בקיר, ואז יפיל עצמו מיד על הארץ כמת, והוא יזרוק אותו מן החלון בין המתים, וכאשר יראה שאין שם איש יברח ויציל את חייו. ובסיפור זה היה הגר"ח מוכיח כוחה וזכותה של גמילות חסד (בגופו) עד היכן היא באה.

לב. ענין מיוחד יש באכילת האי יומא - ליישב דעתו של אדם ולהשקיט סערת רוחו ובזה יהא בידו להתפייס בין איש לרעהו. וז"ל בעל הענף יוסף' במסכת יומא (דף פא: ב'עין יעקב'), ובספר 'שפת אמת' (הקדמון) כתב וז"ל, ולי נראה כי לענין כפרת עון יותר תלוי ביום הט' מיום העשירי כי בט' צריכין ישראל לתווך השלום ביניהם וכמו שאמר רבי אלעזר בן עזריה (יומא פה:): דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו, ומטעם זה נתן הקב"ה מצוה זו לאכול ולשתות ביום זה שיהיה לאדם לב אחד ושמח כי קודם שיאכל האדם יש לו ב' לבבות כי אז יש לו לב רגז, ולכן אמר הכתוב (ישעיה נח ד) 'הן לריב ומצה תצומו', כי ביום הצום תתגבר המרה המחחרת כל ריב וכל נגע, ולכן צוה ה' לאכול ולשתות ולהתענג בדשן, אז לב שמח ייטיב פנים נזעמים אל פנים לחבר את האהל ויאסוף כל ישראל חברים ברגל יחף עומדים לפני ה' ע"כ.

שמח בתשיעי או מקבל תענית העשירי, נמצא ששמחת התשיעי הינו מעין צום ותשובת העשירי.

כיו"ב כתב ב'שערי תשובה' (שער ד ח ט) וע"כ אמרו רז"ל (ר"ה ט.) כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגונותיו לעונותיו. והשנית כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות,

הקב"ה לזכות את ישראל ולשלם להם שכר על אכילתם כאילו בא להם כן על ידי עינוי, וממילא יגדל שכרם.

השל"ה הק' (יומא תורה אור, אות קלד) מביא 'לשון האלקי' מהרמ"ק בספר עבודת יום כפורים, בטעם מצות אכילה בתשיעי, כי ביום הקדוש אי אפשר לשמוח מפני דאגות העוונות 'ועיני כל ישראל הם תלויים לאביהם שבשמים' לכן הקדימה תורה מצות אכילה בתשיעי כדי שישמח בו ואז תתקבל התענית בעשירי, מפני שעינוי העשירי אינו נרצה לפניו מפני שהוא בדאגה, אלא אם

לג. מפורסמים דברי הטור (או"ח סימן תרד) שמביא מעשה רב בשם המדרש, 'מעשה בשוטר העיר, שאמר לעבדו קנה לי דגים ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב, והיה שם יהודי חייט, והוסיף עליו עד שהעלהו לחמשה, ונשאר [הדג] לחייט, בא העבד אל אדוניו, וסיפר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט, ואמר לו מה מלאכתך, אמר לו חייט, אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב - בה' זהובים, ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתו לקנותו לי, השיב לו, והיאך לא אקננו אפילו בי' כדי לאוכלו ביום כזה, שצונו הקב"ה לאכול ולשתות, ושאונו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו, אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום.'

וב'בית יוסף' הביא שכיו"ב הובא במדרש (בר"ר יא ד) ומסיים שם 'מה פרע לו הקב"ה, הלך וקרע אותו וזימן לו בתוכו מרגליות טובה, והיה מתפרנס הימנה כל ימיו'. צדיקים ביארו שכאן הוסיפו את סוף המעשה ללמדנו שהאכילה בערב יוה"כ מסוגלת שלא יחסרו לו מזונותיו כל ימיו, ויהיה לו שפע פרנסה בכבוד ורווח.

כתב ה'פרישה' (סק"ה), דצריך לומר שהחייט הגיע יחד עם עבדו של השר אצל מוכר הדגים, דאי אמרת שבא אחריו, וכי שייך לומר שמפני שצויה ה' ביום הזה לאכול יסיג גבול או יגזול מיד חבירו, ולמדנו מכאן, שהגם שיש לחזר לקיים מנהגי ישראל שיסודתן בהררי קודש, מ"מ מאד יש להיזהר שלא לשכוח מן העיקר, וחלילה להיכשל באיסור הסגת גבול או בשאר איסורי תורה ויתברך בלבבו לאמר שהוא מקיים עכשיו מנהג ישראל...

ויש לאכול סעודה זו בכבוד ראש ומתוך יראה עילאה, וכמו שהסביר הרה"ק ה'בית אברהם' ז"ע שבעת אכילתו בעיו"כ יצייר בנפשו שבקשו לחנך ולהדריך זולל וסובא לאכול בדרך ארץ, על כן הושיבו אותו לאכול לפני ארי, ששם צריך לשקול ולמדוד תנועותיו, כן נמי תהא אכילתו בערב יום הכיפורים.

לד. הרה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים ז"ע היה רגיל לספר ב'סעודה המפסקת' בעיו"כ את המשל הידוע, שפעם היה בעל-בית שביום מן הימים נגנב ממנו תרנגול גדול שאהב וטיפח מאד, ואע"פ שניסה לתפוס את הגנב העלה חרס בידו, מאידך גיסא הגנב לא ידע איך לטפל בתרנגול ולא דאג לזונו ולפרנסו כהוגן, לכן נחלש התרנגול מיום ליום עד שבליט ברירה הלך לבית השחיטה כדי לשוחטו, ובהיותו עומד שם לפני השוחט נכנס בעל-הבית והכיר בתרנגול שלו, מיד התחיל לצעוק על הגנב שיחזיר לו את הגניבה, אולם הלה כפר במצח נחושה שלא היו דברים מעולם, והוסיף לראיה כדבריו, שהרי התרנגול שלו היה גדול ושמן ואילו התרנגול שבידו הינו כחוש וחלש, אך הבעה"ב לא ויתר וטען ששתי רעות עשה הגנב, גם נטל דבר שאינו שלו וגם הזיקו והכחישו, בראות השוחט את כל המהומה שלח את שניהם לפני רב העיר שיפסוק עם מי הצדק, מששמע הרב טענותיהם לא ידע מה להכריע, שהרי כל אחד טען טענת ברי 'כולה שלי', עד שעלה ברעיונו להוכיח את האמת מיניה וביה, שיתירו את החבל הקושר את רגלי התרנגול, ונחזי אנן למי ירוץ, ואכן כך עשו, וכמובן שהתרנגול חזר מטבעו אל בעליו הראשונים.

ובזאת סיים את דבריו בדמעות שלישי, במשך כל ימות השנה מצליח השטן זה היצר הרע לצוד את האדם ברשתו, והוא מכחישו ומורט כנפיו על ידי שמכשילו בעוונות, אולם כבוא יום הכיפורים כאשר הקב"ה זורק על בני ישראל מים טהורים ומטהרם, ונפתחים כל החבילין דמעיקין של השטן וגונדא דיליה, מיד חוזר כל יהודי ורוץ אל הקב"ה באהבה ובחדוה....

כיוהכ"פ שבו ניתנו לוחות האחרונות. ולפי שמתעניין ביוה"כ מקדימין הסעודה. ונראה דעיקר שזכו ללוחות אחרונות מכח התשובה שעשו בערב יו"כ"פ כי בלוחות הראשונות החטיאם השמן כדי שלא יזכו אל הלוחות ביום האחרון שהי' מוכן משה רבינו ע"ה לירד מן ההר למחרת. ובודאי גם באחרונות עמד השמן בכל כוחו לעכב אותן ולהחטיאם. ואבותינו גברו עליו, ועיקר בעל תשובה באותו מקום באותו הזמן ולפי שעמדו על נפשם זכו לתשובה שלימה וזכו לקבל לוחות אחרונות. ולכן איתא שהשמן מתגבר בעיו"כ לפי שהיטב חרה לו אשר נצחו אותו ביום הזה.

ולבך מנסה השמן זה היצר הרע בהגיע העת והמועד – יוה"כ והיום שקדם אליו, להכשיל את ישראל במדת הכעס שהיא אבזרייהו דעבודה זרה שהרי אמרו (עי' שבת קה:): כל הכועס כעובד ע"ז, וצריך לזוהר מאד לברוח מן הכעס ביום הזה.

ומצינו דברים כדרכונות שמוכיח הצ"ח (בדרשותיו לשבת שובה, דרוש כד אות יב) וז"ל. והנה מעשה שמן ביום הקדוש – ערב יוה"כ, רובם באים לידי כעס עבור דבר שמוות... וגם הנר אינו צריך (שהרי הכל ממהרים לביהמ"ד עם 'נרות חיים' בידיהם, כדי להדליקם כנהוג משום סימן טוב, עיי' רמ"א תרי ס"ד), 'שכבר הגדיל המדורה מדורת גיהנם, שכל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו ע"כ. והיינו שכבר הבעיר אש להבה של מדורה וכבר אינם זקוקים עוד להדליק אור של נר, ואוי שכך עלתה בידם רח"ל.

ובך אמר ה'בית אהרן' (דף קלא:): 'כי אי אפשר לקבל יום הקדוש הזה (על ר"ה)... ואמר, רק בשמחה ובישוב הדעת, כי ע"י שמחה המוח מזוכך, ועיקר התשובה ע"י מוח זך.

ומי מטהר אתכם – ענין הטבילה בעיו"כ

נוהגים בכל תפוצות ישראל לטבול במקוה טהרה בערב יום הכיפורים כמו"ש ב'טור' (תרו), וב'מאירי' (בחיבור התשובה כ פ"ח) כתב שמקור טבילה זו היא 'ממנהג זקנים', ואסמכוהו אקרא (ישעיה א טז) 'רְחֹצְו הַזֵּבֹו הַסִּירו רַע מֵעַלְלֵיכֶם מִגֵּנֶד עֵינַי, וברא"ש (יומא פ"ח סכ"ד) כתב הטעם, כדי שיהיו נקיים וטהורים ביום הקדוש הזה, והעיר השועה"ר (סימן תרו סעיף יא) על טעם זה [ומקורו במהר"י וויל ס' קצא], דאם כן 'אין ענין כלל לומר ווידוים במקוה', וכן אין צריך לטבול אלא פעם אחת, לפיכך מביא

כמו שנאמר (דה"י א' כט ז) 'ועתה עמך הנמצאו פה, ראיתי בשמחה להתנדב לך' ונאמר (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוך בשמחה ובטוב לבב, ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים.

וגדולה השמחה להמתקת הדינים, והעמיסו בדרך רמז בפסוק (תהלים מז ז) 'זמרו אלקים זמרו', שעל ידי הזמר והניגון אפשר לזמר ולהכרית את מדת הדין המרומז בשם 'אלוקים'.

חרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע ביאר מצות האכילה ביום זה, דהנה בכל תענית אנו מבקשים ומתפללים (ומקורו בברכות ז). 'רבון כל העולמים גלוי וידוע לפניך, בזמן שבית המקדש קיים, אדם חוטא ומביא קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו, ואתה ברחמיך הרבים מכפר, ועתה בעונותינו חרב בית מקדשנו, ואין לנו לא מקדש ולא כהן שישכר בעדנו, לכן יהי רצון מלפניך, שיהא מעוט חלבי ודמי שנתמעט היום, כחלב מונח על גבי המזבח לפניך ותרצני, וטבע האדם הוא שעל ידי הצום מתמעט חלבו ודמו שנוצרו מן האכילה שאכל ביום אתמול, וזה מה שמעלה ומקריב כקרבן אשה לה', לכן אין זה מן הראוי לאכול בערב יום כיפור אכילה של 'רשות', כי איך יקריב חלב ודם זה לקרבן מן המובחר, לפיכך אמרה תורה לאכול בתשיעי כדי שיווצר חלב ודם מאכילת 'מצוה', וממילא יהא חשוב כאילו הקריב חלב ודם של מצוה על גבי המזבח.

ולפי דבריו הקדושים הוסיף בנו חרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע לפרש הפיוט שאומרים בסליחות בערב יום כיפור 'רְצֵה צוֹם עִמָּךְ אֲשֶׁר דָּמוֹ לְךָ מִזֶּה, הַשּׁוֹב חֲלָפוֹ פֶּעַל זִבַח וְקָרְבָנוֹ אֶל תְּבֹנָה, חָתוּם עָלָיו אוֹת חַיִּים וְתַפְלָתוֹ תַחֲנוּן, מָחָר יִהְיֶה הָאוֹת הַזֶּה, כִּי הַצּוֹם וְהַתַּעֲנִית בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים חָשׁוּב כְּהַקְרַבַת קָרְבָן וְהוֹאֵת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ, לִכֵּן מִן הַרְאוּי לְהַחֲשִׁיב אֶת הָאֲכִילָה שֶׁל עֲכָשׂוֹ 'כַּעַל זִבַח שְׁלָמִים, וּמִמִּילָא וְקָרְבָנוֹ שֶׁל מַחֲר' 'לֹא תִבְזֶה, וְיַעֲלֶה לְרִיחַ נִיחּוּחַ אֲשֶׁה לָּהּ' ואז יקבל תפלתו שיתפלל למחר ביום הקדוש.

שלא אכעוס היום – זהירות מיוחדת מן הכעס בערב יום כיפור

כתב חרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (יו"כ תרסב) וז"ל. הסעודה שעושין בעיו"כ משום שלא היה יום טוב לישראל

שהם למעלה מן הזמן ואין הזמן שולט בהם, על כן דומה יום קדוש זה כאילו אינו בכלל העת והזמן, כי כל ימות השנה בכלל העת דהיינו הזמן, חוץ מיום זה... על כן אינו בכלל העת של כל ימות השנה, אלא הוא עומד בעצמו נבדל מכל ימות השנה, וכשאמר 'ואל יבוא בכל עת' רמז שלא יבא כלל בשום יום שהוא בכלל העת, כי אם ביום שאינו בכלל העת, והוא ביום מחילה וסליחה שישראל נמשלו בו למלאכי השרת, שאינם נופלים תחת העת ואינו בכלל ימות השנה, עכ"ל.

הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (מגיד תעלומה ברכות יב:) על דברי הגמ' 'אלו עשרה ימים שמראש השנה ועד יוהכ"פ' זי"ל. הנך רואה שבכאן דקדקו לומר ועד יוהכ"פ להורות שיוהכ"פ גופיה הוא יום הרחמים ולא נקרא יום הדין והמשפט, ומבאר שם שיש 'עשרת ימי תשובה' הנקראים ימי דין, כי ט' תשרי נחשב לב' ימים כאומרו 'כל האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי...'

והנה כתב ה'באר היטב' (תרי"ט סק"ד) ומנהג פשוט להתעטף בטלית מבעוד יום ומברכין עליו, וכך כתב האר"י זי"ל, ואם נתעטף בלילה אין לברך עליו, ועי' ספר הכוונות. עכ"ל.

ברמח"ל בספרו 'קיצור הכוונות' (סדר יוה"כ) כתב הטעם לפי דרכו, כי בשעת שקיעת החמה של יום הקדוש פורס קוב"ה 'שלית' על כל כלל ישראל, ובחסדו מחביא אותנו בצל ידו תחת כנפי השכינה, ומכיוון שהדבר הזה נעשה מעצמו לכן אין מברכין עליו.

נוראות כתב ה'חתם סופר' (דרשות, ח"ב שס"ט:) בהאי לישנא 'תענית יוה"כ איננו לענות נפש ולצער

טעמו של מהרי"ל (הל' ערב יו"כ עמו' שמו) 'שמעם טבילה זו הוא משום תשובה כגר המתגייר', ולפי זה יש לטבול שלש פעמים, וזה חיזוק גדול לכל אחד ואחד, שיזכור ביוהכ"פ שמעתה נפתח לו נייר חלק וחדש, והרי הוא כקטן שנולד י".

כי גדול יום ה' - תוקף קדושתו ועיצומו של יוהכ"פ

כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יבילנו (יואל ב יא), ודרשו חז"ל (תנחומא וישלח ב) דקאי על יום הכיפורים, והיינו שאין ביד אנוש להביל ולהשיג גדול מעלת היום כי הוא נורא ואיום ולמעלה מכל השנה י".

וכך אומרים משם הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, שקצרה בינתנו לדעת מה הוא מלאך, וכל שכן שאיננו מבינים מהו 'כסא הכבוד', אבל זאת ידענו, שמלאכי אש קודש עומדים סביב לכסא הכבוד ומשמשים את הקב"ה באימה ויראה ורתת וזיע, והנה, ביום הכיפורים מוריד הקב"ה את כבודו לעולם הזה, ממילא נעשה כל יהודי כמלאכים אלו, וכדכתיב (ויקרא טו, ל) 'לפני ה' תמהרו', שעומדים אנו כלפני ה' ממש, ולכן אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו' בקול רם דוגמת המלאכים.

כתוב בתורה (ויקרא טו ב) 'ואל יבוא בכל עת אל הקודש' - שאסור לכהן גדול לבוא ולהיכנס לתוך בית קדשי הקדשים 'בכל עת'. והקשה ה'כלי יקר' (ד"ה ואל יבוא), לשון 'בכל עת' אינו מדוקדק כי משמע שלא יבוא בכל עת רק לפרקים, ובאמת אינו כן - שהרי לא הותר לו להכנס לשם כי אם ביום הקדוש פעם אחת בשנה.

ומבאר ה'כלי יקר' זי"ל. ואומר אני, כי ביום הכיפורים נמשלו כל ישראל ביום ההוא למלאכי השרת,

לה. ובזה ביארו אמרינו בתחילת יוהכ"פ את הפסוק (במדבר טו כו) ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר ולגר בתוכם, כי אכן 'בתוכם' הוא הגר הלז, כי כל איש מישראל נחשב היום כגר שנתגייר.

לו. הרה"ק רבי יששכר דוב מבעלזא זי"ע אמר בשם הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע, שמצד הדין לא היה בידינו לברך ברכת 'שהחיינו' ביוהכ"פ מרוב פחד, כי איך יודה בשר ודם לפני מלך מלכי המלכים כשהוא מגיע במצב נורא כזה, אך מאחר שהקב"ה מטהר אותנו מכל עוונותינו, וכל אחד נעשה כבריה חדשה ממש, לכן צריך לברך 'שהחיינו', כי הוא מתחדש כבריה חדשה ממש פשוטו כמשמעו.

לז. וכנודע מה שכתב עוד ב'בני יששכר' (תשרי ח) בטעמא דמילתא שהמסכתא העוסקת בדיני והלכות יום כיפור נקראת 'מסכת יומא' סתמא ולא 'מסכת יום הכיפורים' כשאר מסכתות ששמן מעין קדושת היום כגון שבת, פסחים, ראש השנה, סוכה, 'להורות' כי קדושת היום היא ממקום נעלם ראוי להסתירו [שהוא למעלה מן הזמן והשכל], על כן מנהג אנשי מעשה שלא להזכיר שמו כל כך בפשיטות באיזה דברים [פירוש שלא לומר 'יום כיפור'], רק כשמזכירים מעניינו לאיזה הצטרכות קוראים אותו סתם 'יום הקדוש', ודי בזה למשכיל, עכ"ל.

ומה הטעם לשינוי זה (עיי' ב'לבוש'), וכתב ה'מטה משה' (אות תתעב), שביום הזה מתעלה כביכול 'כסא הכבוד' על ידי תהילות ישראל (ע"ד האמור בזה"ק (ח"ג ו:)) 'ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים', וכבודו עולה ונגבה ומתרוםם למקום גבוה כל כך מתהילותיהם עד שאין ביד מלאכי השרת להגיע ולהשיג קדושת המקום ההוא, ולכן הם תמהים וצועקים כל הזמן 'איה מקום כבודו להעריצו', ומשום הכי אין אומרים 'נקדישך' שכתוב שם 'ממקומך' בלשון נוכח, כי המלאכים אינם יכולים לנקוט בלשון זו מפני שאין משיגים את 'מקום' הכסא, ומשום הכי חוזרים ואומרים 'ממקומו' בלשון נסתר.

הנה כתיב (שה"ש ג יא) 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו', ואמרו חז"ל (תענית כו: רש"י ד"ה זה מתן תורה) שעטרה לו אמו - זה יום הכיפורים. נוראות ביאר הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (נשא ד"ה ולקח הכהן), עפ"י דברי המדרש (שהש"ר ג ב) א"ר יוחנן שאל רשב"י את רבי אלעזר בר"י, אמר לו אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו', אמר לו (משל) למלך שהייתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי, כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי הדא הוא דכתיב (תהלים מה יא) שמעי בת וראי, ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנא' (שה"ש ה ב) פתחי לי אחותי רעיתי, ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנא' (ישעיה נא ד) הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו - ולאמי כתיב, עמד רשב"י ונשקו על ראשו ואמר אלו לא באתי אלא לשמוע מפיד הטעם הזה דיי.

ומבאר ה'באר מים חיים' שהוא כדרך האב האוהב את בנו ומגביהו עד קומת ראשו של אב, ולפעמים כשמחבבו יותר יגביהנו למעלה מראשו, ולפעמים מגביהו

ישראל ח"ו, כי אם מחמת קדושה וקריבות ודביקות כמלאכי השרת, והוא כענין מ' יום הראשונים והאחרונים שהיה משה רבינו ע"ה בהר - לחם לא אכל ומים לא שתה מדביקות וקדושה ונהנה מזיו השכינה, ודכתיב (ויקרא טו כט) 'תענו נפשותיכם' איננו לשון עינוי אלא התעוררות...

איתא ב'חתם סופר' (דרשות, ח"א עמוד טו טור ב) שאף גופו של אדם מתעלה ומתקדש ביותר ביום הזה, ומביא ראיה ממה ששינוי (יומא פב.) 'עוברת שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה', ואיתא בגמרא (שם ע"ב) שהייתה אשה מעוברת שהריחה, אמר להו שילחשו לה באזנה שיום הכיפורים הוא, אולי על ידי כך תחלש תאוותה ולא תצטרך לאכול, ואם לא תירגע אז יתנו לה לאכול משום פיקוח נפש, ולמה לא מצינו דין זה בשאר אכילות איסור כגון נבילות וטריפות שנצטרך ללחוש למעוברת שהתורה אסרה לאכול נבילות וטריפות. אלא הטעם, כי עובר במעי אמו יש לו קדושה נוראה בשעה שהוא לומד כל התורה כולה עם המלאך (כמבואר בנדה ל:), ואילו לא גוף עבוד של אמו מקיפתו, הוא גדול יותר ממלאכי השרת, לכן בכל השנה קרוב לוודאי שלא יועיל מה שילחשו באזנה שאסור לאכול נבילות וטריפות, כי הגוף העבוד מושך אותו לתאוות גשמיות וחומריות. אבל ביום הכיפורים גם גוף האם מודכך, וממילא כאשר יזכירו לעובר שהיום יום כיפורים יתכן שיפסיק מלהתאוות עוד...^{יז}

והאמת, כי בני ישראל אינם רק כמלאכי השרת אלא אף גדולים וגבוהים יותר, דהנה בכל השנה כולה אומרים בתפילות שחרית ומנחה 'נקדישך' ורק במוסף אומרים 'כתר' [ובני אשכנז אומרים במוסף 'נעריצך' במקום 'נקדש'], ואילו ביום כיפורים אומרים בכל התפילות 'כתר' [וכן בני אשכנז אומרים 'נעריצך' בכל תפילות היום],

לח. ואף 'עביות וארציות' העולם מתעלה למאד ביום זה, כדברי הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דפרקא' אות דש) בבארנו מדוע נאסר 'נעילת הסנדל' ביוה"כ, כי אמרו חז"ל 'לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו' (שבת קכט.), ומהי גודל הנחיצות שהפליגו כל כך בעד נעליים, אלא, כי מבואר בדברי 'הרב מהר"ם חאגיז' (בי'משנת חכמים) בשם חכמי הרמז, שבשעה שחטא אדם הראשון נתקללה האדמה, כמו שנאמר (בראשית ג יז) 'ארורה האדמה בעבורך', ולכן ימכור אדם 'כל מה שיש לו' כדי שלא ידרוך על מקום קללה, אמנם בבית המקדש שקרקעו אדמת קודש היא, יש להשיל המנעלים ולילך יחף, ולכן 'לא יכנס אדם בהר הבית במנעלו' (ברכות סב:), כדי שלא תהא חציצה בינו ל'אדמת קודש'. כיו"ב, ביום הכיפורים לא נהלך במנעלים, כי כל הארץ וכל החומריות שבה יוצאים היום מכלל ארור לכלל ברוך ואמרים לו 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא'.

ה'לבוש' (סימן תקפב סא) מבאר מה שאומרים קודם תפלת שמו"ע בליל יוהכ"פ 'כי ביום הזה יכפר עליכם... לפני ה' תטהרו', שאין בזה משום הפסק בין גאולה לתפלה, כי הכפרה והטהרה היא היא גאולתנו, ואין לך גאולה אריכתא יתירה מזו.

ומודה ועוזב ירוחם - מצוות וסגולת הווידוי

'מתנה טובה' נתן לנו אבינו אב הרחמים - שכל המודה על חטאתו ירוחם, וכן אנו אומרים ב'ווידוי הגדול' של רבינו ניסים (ביוז"ק ועוד) ...ומנהגך לרחם על בריותך, וביותר לשבים אליך ומודים לפניך ועוזבים ומתנחמים על פשעיהם ולא מכסים אותם, שכן כתוב (משלי כה יג) מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירוחם, ומציל את נפשו מדינה של גיהנום. רבוש"ע מנהג בית דינך הצדק לא כמנהג בתי דינין של בני אדם, שמידת בני אדם כשהוא תובע את חברו בממון אל בית דין או אל השופט, אם יכפור ינצל מן הממון, ואם יודה מתחייב ליתן, ובית דינך הצדק לא כן הוא, אלא אם יכפור אדם אוי לו ואוי לנפשו, ואם מודה ועוזב אתה מרחמתו.^{טז}

על ראשו ממש ועושהו עטרה על ראשו. והיא הבחינה והמעלה הגבוהה ביותר - שבני ישראל הם כביכול במדרגת 'אמו', שהיא גבוהה יותר כביכול מבורא כל עולמים עצמו, כאב שמדויב אהבתו לבנו יחידו מגביהו ומרימו למעלה מראשו, והוא גבוה יותר ממנו. הכי נמי כביכול מרים הקב"ה כל יהודי ומזככו ומטהרו מכל טינוף, על פי זה יבואר אומרים 'שעטרה לו אמו - זה יום הכיפורים' שבזה היום עולים אנו למדרגה זו.^{טז}

לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - טהרת היום

כתב ה'חינוך' (מצוה קפה) וז"ל. שהיה מחסדי הא-ל על בריותיו, לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר, ויתחייב העולם כליהם, על כן ראה בחכמתו ב"ה לקיים העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת החטאים לשבים, ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך, ואחר שיעדו הא-ל ב"ה אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה.^{טז}

לט. וכבר אמר הרה"ק רבי מנחם מנדל ה'שרף מקאצק זי"ע, שאם היו בני אדם יודעים באיזה צחצוח מתנקה נשמת האדם ביום הכפורים, היו נזהרים ביותר לשומרה בטהרה שלא יטנפה שוב.

מ. הרה"ק ה'עטרת ישועה' מדז"יקוב זי"ע סיפר, פעם בהיותי ברחובה של עיר בווינא עיר הבירה, ראיתי האיך שאחד מנקה את הרחובות, ניגשתי אליו ושאלתיו, לשם מה יטרח כבודו כל כך, הרי ממילא בעוד כמה שעות ישוב הרחוב להיות מלוכלך כדאשתקד, ומדוע תיגע לריק, ויענני ה'מנקה', הן אמת שתוך שעות ספורות שוב יתלכלכו הרחובות, אבל, אם לא אנקה אותם תמידים כסידרן, תעלה הזוהמא עד למעלה ראש עד שלא יהא שייך להלך ברחוב...

סיים ה'עטרת ישועה' ואמר, זוהי עבודתנו בימי הטהרה, 'לנקות ולשטוף', ואם יתחיל האדם בחשבונותיו - הן ממילא אשוב לקלקל לבסוף, ומה ארוויח בנקיון עצמי כעת הזאת, אין זו טענה כלל, שהרי אם לא יעמול עתה לנקות עצמו, ליטהר מכל חלאה וזוהמא, הרי הם יציפו אותו עד למעלה ראש ח"ו...

מא. הרה"ק רבי שלמה קלוגער (חכמת שלמה תרב) נתן טעם למנהג ישראל שאין נושאים נשים בעשרת ימי תשובה (עי' בימטה אפרים תרב ה), דהנה אמרו חז"ל (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) 'חתן מוחלין לו כל עוונותיו', לכן אינו ראוי לישא אשה מפני שנראה כאילו הוא מחפש דרכים איך לזכות למחילת עוונות, 'ובזה הוא כמרים יד במלך מלכי המלכים שהבטיח 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם' (ויקרא טז ל).

מב. הנה כתיב בפרשת וילך (דברים לא, יז יח) ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה. ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה. ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ, ד"ה ואמר על) וז"ל. ואנכי הסתר אסתיר, וקשה הא כבר התודו ועשו תשובה - 'ואמר על אשר אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה'. ונלע"ד, מתחלה ואסתירה פני מהם, מהם דייקא - מהם אסתיר פנים, ועי"ז 'ומצאוהו רעות רבות וצרות', ועי"ז, יתודו וישבו ויאמרו על כי אין אלקי בקרבי וגו', ועל ידי זה ואנכי הסתר אסתיר את פני לא מהם אלא על כל הרעה אשר עשה ופנה אל אלהים שהשתחוה לצלם בימי נבוכדנאצר - אסתיר פני מאותה הרעה.

וידוע כי גדול כוחו של וידוי להעביר מעליו כל פורענות^ט, כדמצינו גבי בלעם הרשע, דכתיב ביה (במדבר כב לד) 'ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי, ואמרו במדרש (במדבר"ר כ טו) שהיה רשע ערום, וידוע שאין עומד מפני הפורעניות אלא תשובה, שכל מי שחוטא ואומר 'חטאתי' אין רשות למלאך ליגע בו^ט.

מה נמלצו אמרי יושר אשר אמר ה'ראשית חכמה, לבאר מדוע תקנו חכמינו ז"ל את סדר הווידוי על פי סדר

והזמן גרמא, כדכתיב בגמרא (יומא פז:) תנו רבנן, מצות וידוי ערב יום הכפורים עם השכה...^ט כי אי אפשר לתשובה בלא וידוי, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' תשובה א א) כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בודון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני הקל ברוך הוא, שנאמר (במדבר ה ו-ז) איש או אשה כי יעשו... והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה^ט.

מג. בגשתו לאמירת 'אשמנו' יתבונן במה שאמר הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע ממה ששמע בנעוריו מפי מגידי אמת, שצריך לזכור בשעת אמירת הווידוי, שעתיד הוא להיות לבוש ב'קיטל' (תכריכים) וטלית ויתוודה (לפני ב"ד של מעלה) ולא תתקבל תשובתו, שהרי אז כבר אין מועיל הווידוי, ואילו עכשיו עדיין בידו לתקן על ידי הווידוי, וזה יעשה עליו רושם.

באופן אחר אומרים משם הרה"ק רבי יעקב יחזקיהו מפאפא זי"ע בדרך הנכונה איך צריך האדם לומר וידוי, שיצייר בעיניו שהוא עומד בתוככי יער ו'שודדי דרכים' מצאוהו, וכבר הוציא הרוצח את חרבו מנדנה, והוא מתחנן לפניו שלא יהרגנו תיכף אלא ימתין דקות ספורות כדי שיוכל להתוודות קודם מותו.

מד. ה'משך חכמה' (פר' וילך לא יז) מוכיח, שווידוי הוא עיקר מצות תשובה, שהרי אין לומר שעיקר התשובה היא עזיבת החטא, דהא גם בלא תשובה אסור לחטוא מכאן ולהבא, ואם כן מה הועילה לו מצות תשובה במה שמקבל על עצמו דבר שהוא מושבע ועומד עליו מהר סיני, אלא ודאי עיקר התשובה הוא הווידוי מעומק הלב שלא ישוב לכסלה עוד.

מה. וכך אמר הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל שהאיש אשר ייסורים באים עליו ומתוודה באותה שעה על חטאיו ודאי שילכו מאתו היסורים, והיה אומר, שהדבר בדוק ומנוסה, שמיד כאשר יחזור בתשובה ויתוודה ימתקו הדינים ויהפכו לרחמים.

מו. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה חוזר על דברי מדרש זה, והיה אומר שמצווה לפרסמו לבני הנעורים - במקום שיענו יומם ולילה תירוצים על מעשיהם, יענו ויאמרו 'חטאתי' ויחזרו לדרך המלך - מלכו של עולם.

בקרב חסידיו של הרה"ק ה'בית אהרן' היה חסיד בשם רבי ירוחם, והיה הבית אהרן מרבה לשלחו לגשת להתפלל לפני העמוד. פעם שאל אחד החסידים שגם נפשו אוותה להתפלל לפני העמוד... רבי קדוש, וכי משום שהוא נקרא בשם 'ירוחם' יגש כל כך הרבה לעמוד... (כטוען מבלי אומר ודברים, נפשי מה תהא עליה), אמר לו הרבי, לכשתהיה מודה וגם עוזב אז גם אתה תיקרא ירוחם...

פעם ראה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שני בחורים המדברים ביניהם בשעת התפילה, ניגש אל אחד מהם ואמר לו לא תדרוך כף רגלך בבית מדרשי משך שבועיים ימים, החל הבחור להצטדק ולומר שאין האשמה בו, רק הלה דיבר והוא לא דיבר כלל רק האזין לדבריו, אמר לו ה'בית ישראל' מכיון שאתה מתחיל עם תירוצים לא תיכנס לבית המדרש ששה שבועות, לאחר מכן ניגש אל חברו ואמר לו מעתה אל תיכנס לבית מדרשי שבועיים, ענהו הבחור, רבי, חטאתי, ורוצה אני לשוב על מעשה זה, אמר לו הבית ישראל' [אחר שלא תירץ עצמו] היכנס תיכף ומיד לקידושא רבה.

אף הוא אמר פעם לאחד מחסידיו (שמעתי בשם בעל המעשה) שערך אליו 'נסיעה' וכשקיבל שלום שאלו הרבי למטרת בואו, אמר לו 'באתי הנה אל הרבי', אמר לו הרבי המדבר באמצע התפילה לא בא אלי לשבת (כאומר, אל תאמר במצב כזה שבאת אלי...), ומספר בעל המעשה שעפ"י אמת הוא לא דיבר מאומה בעת התפילה, רק זה היושב לצידו דיבר והיה נראה כמו שהוא השתתף בשיחתו, אבל זה החסיד נהג בחכמה ולא ענה לרבי - לא אנכי המדבר, אלא נענה ואמר, איך וועל שוין מער נישט רעדן... (יותר לא אדבר בעת התפילה) אמר לו הרבי ב'תוך כדי דיבור', אכן, באת אלי לשבת...

ומבואר כן להדיא במדרש פרשת נשא (במדבר יג א) כי טרם שגורש אדם הראשון מגן עדן ביקש ממנו הקב"ה שיחזור בתשובה, ואמר לו 'אפילו עכשיו עשה תשובה ואני מקבלך', ומאחר שלא עשה תשובה גירשו אותו, והן הן הדברים,

כל 'התעוררות'. ו'מה נשתנה' כל נדרי מסתם התרת נדרים, כי לא מצינו שינועו אמות הסיפים מ'התרת נדרים' שבער"ה. אמנם בזה"ק איתא (ח"ב קו.) שעל ידי תשובה אפשר לבטל גזירות רעות שיש עמם שבועה, ובשעת תפלת 'כל נדרי' נעשה עת רצון ושעת הכושר לבקש ולהתפלל להתיר ולבטל שבועות וחרמות אלו, דכיון שבית דין של מטה מתיר אותן שלא יהיו שרירין וקיימין עיי"ז פועלים ומעוררים רחמים במרום וכך יהיו מותרין בב"ד של מעלה, ומשום הכי מתעוררת הבכיה באותה שעה, כי כל ערום מפשפש במעשיו וחוזר בתשובה ומשתדל בכל כוחו לבטל כל גזירות קשות ורעות.

ואילו מרן הבעש"ט הק' זי"ע ביאר (בעש"ט עה"ת ר"ה ויוהכ"פ כב), דהנה ידוע (יומא כ:) דשטן לית ליה רשותא לאסטוני ביום כיפור^מ, לכן בערב יו"כ עם חשיכה מתאמץ היצה"ר בכל כוחו לקטרג על בני ישראל, ואע"ג דאינון לא חזי מזלייהו חזי - לכן מתעורר הבכי באותה שעה...

יותר מזה ביאר הרה"ק רבי פנחס מקאריין זי"ע (אמ"פ השלם תקלז) לסיבת הבכיה בעת אמירת 'כל נדרי', כי קוב"ה ושכינתיה וכל הפמליא של מעלה יורדים לעולם הזה ביום הקדוש, ואין שום מקום בזה העולם שיוכל לסבול אותם ואת קדושתם, רק הם מתלבשים בדמעות שהגנו מורידין אז לפני ה'.

אותיות הא'-ב', כי חכמי הקבלה כתבו, שהעולם נברא על ידי הכ"ב אתון דאורייתא, וכשהאדם חוטא מחריב הוא את העולם שנברא באלו האותיות, לכן בעת שנפשו מתעוררת לשוב אל בוראה, ובא לתקן את הפגם על ידי תשובה יש לו להתוודות בווידי המיוסד על סדר האלפא ביתא, ומוסיף, שמכל מקום מקדימים תחילה לומר 'חטאנו' אף שהוא מתחיל באות ח', כי תיבת חטאנו נצרכת לכל לראש, מאחר ובשעה שאדם עונה ואומר 'חטאתי', הרי הוא משבית מעליו את היצר הרע וקטרוניו, ואז כשר הוא לומר את הוידוי, ללא שיקטרג עליו השטן לעילא^מ.

כתב הרה"ק רבי אלימלך מלז'ענסק זי"ע ב'ליקוטי שושנה' (ד"ה שאו מנחה) 'ומלמד אותנו הכתוב' להתוודות בדרך הזה, שאנחנו בטוחים בחמלתו יתברך שמו שירחם עלינו וימחול לנו על חטאינו, ולא בעצבות שמפרש את חטאיו ומעורר דינים על עצמו, כי אם בבטחון גדול, כמאמר הכתוב (משלי כה יג) ומודה ועוזב ירוחם, עכ"ל. והיינו כי התשובה היא מצווה ככל מצות שבתורה שיש לקיימם מתוך שמחה ובטוב לבב^מ.

בפניא דמעלי יומא דכיפורי - גדול זמן כניסת יום הכיפורים

בעת התקדש היום נהגו בני ישראל לומר 'כל נדרי' - והנה הכל רועשים ומתעוררים לקראת רגעים הללו ו'בכיה' גדולה באה לעולם בזמן זה, אף שלכאורה אין בו

שעל עצם החטא היה בידו להצטדק, וכמו שטען בעצמו (בראשית ג יב) 'האשה אשר נתנה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואוכל', אך על הטענה מדוע לא חזר בתשובה לא היה לו מה להשיב, ומשום הכי נענש מן הדין.

מז. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע המשיל את הדבר לאחד הלווה מעות מרעהו, אם כשיבוא המלווה לתבוע את חובו, ידחהו ויאמר לו הנה המתן לי עוד יום ויומיים, שבוע או שבועיים, אזי יחכה לו. אך באם יטען כנגדו איני יודע מה אתה סח לא היו דברים מעולם, תיכף ומיד יתפסוהו הלה ויוליכו אל בית הדין למשפט על הכחשתו. זהו ביאור הכתוב (ירמיה ב לב) 'הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי' כי האומר לא חטאתי הרי מיד יבוא במשפט לפני מרן דבשמיא. אמנם אם יודה האדם על חטאו, אזי מודה ועוזב ירוחם.

מח. וכמו שאומרים העולם, שלכן יש 'תנועה' מיוחדת של ניגון באמירת הוידוי, כדי להזכיר שגם בעת כזאת אסור להיות בעצבות, ואדרבה יעשונו מתוך שמחה ונעימת השירה, וכמו שאומרים בשם החזן מזאסלאב שהיה מנגן פעם באמירת הוידוי ומתוך כך נענה ואמר 'רבש"ע', אם לא היו בני ישראל חוטאים, מהיכן היה לנו 'אשמנו' מתוק כזה.... והאמת שאין זו מליצה בעלמא, רק יסודתה בהררי קודש בשם הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע, שהיה רגיל לומר לזכותן של ישראל, אם לא היינו חוטאים מאין היה להקב"ה 'ונסלח' כזה שאומרים בנעימה ובהשתפכות הנפש. והלימוד מזה פשוט וברור, שהוידוי חייב להיות מתוך שמחה של מצוה.

מט. על גודל הרחמים המתעוררים בשמים ממעל ביום הקדוש - אשר על כן אין השטן רשאי להשטין בו - יש ללמוד ממה שכתב השל"ה הק' לבאר הטעם שעונש המחלל יוה"כ במזיד הוא בכרת ולא במיתת ב"ד כשבת,

מהמערב הוצאת ס"ת ד'כל נדרי', ובשעה שפתחת
החיכל ממש היה בעיני כפתיחת שערי גן עדן בכל כך
הארה שהייתה בבית הכנסת (הובא ב'נר מערכי' עמו' ריו).

בעשור לחודש תענו את נפשותיכם - סגולת התענית

ידוע שהרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע החמיר
מאד בתענית של יום כיפור, ולא התיר את
האכילה כי אם בשעת הדחק במקום פיקוח נפש ממש,
והיה אומר דמאחר שכתוב בתורה שצריך להתענות ביום
זה הרי שמצד דרך הטבע הצום והעינוי מוין את הגוף
בדרך הטבע, לכן אין צורך להקל בכך, ואמר עוד,
שהתענית ביוהכ"פ מסוגלת לאריכות ימים כי היא מזינה
ומרפאה את כל אברי האדם.

אמנם יזהר שהתעוררות זו לא תביא אותו לידי עצבות,
ויזכור דברי הרה"ק מקאברין זי"ע (תורת אבות,
יוה"כ) שאמר לאידך גיסא, דכיון שהשמן יודע שאין לו
רשות להשטין ולהכשיל את האדם ביום הקדוש, לכן
הוא מעורר את הבכי בשעה כזו כדי שיבואו לידי
עצבות ומרה שחורה ח"ו. על כן יזהר וישמר לצאת ידי
שניהם - לבכות מתוך שמחה, ולחזק עצמו בהתחזקות
ובטחון - כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו
בטהרת הלב.

נוראות כתב ה'אור החיים' הקדוש זי"ע אחר יום הקדוש
שנת תק"ג לבני חברת 'כנסת ישראל' באיטליה,
(בסיפורו על קורותיו בירושלים), ובתוך הדברים כתב 'ראיתי
הארה גדולה' בשעת 'כל נדרי', וקנה לי גביר אחד

משום שאף העונש שבו ממותק מרוב הרחמים, והרי שאפילו חדל אישים כזה אשר אין לו שייכות כלל ליוה"כ ומחללו
בשאת נפש אף הוא נכלל ברחמי השי"ת המרובים.

נ. וכבר פירשו במה שנאמר (איכה ב' יט) 'שפכי כמים ליבך', שדימה שפיכת הלב למים, שכשם שהמים מעיקרם מחוברים
לקרקע עולם, וכשדולה בכלי הרי הוא מנתקם ממקור חיותם וחיבורם, ואילו כאשר המה נשפכים הרי הם חוזרים
אל שורשם, כך על דרך זה ישפוך האדם ליבו נוכח פני ה' עד שיחזור לשורשו ולמקור חיותו האמיתי.

נא. פשיטא, דהני מילי היכי דליכא הוראה מרב מוסמך ומורה צדק המתיר לו אכילתו, כי אז מחויב החולה לאכול
משום (דברים ד טו) 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', וכמו שכלל ישראל מצווה מן התורה להתענות ולצום כן מצוה
על החולה לאכול ולשתות כדי להחיות את נפשו.

ונעתיק מכתב קודש שכתב הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע אל מחותנו הרה"ק רבי מנחם מענדל בעל ה'צמח
צדיק' מויזניץ זי"ע, בעשרת ימי תשובה שנת תרמ"ה לפ"ק [שבועות ספורים לפני הסתלקותו של הרה"ק מויזניץ ביום כ"ט
תשרי], וכבר ביום הקדוש היה חלש ותש כח, ואע"פ שהרופאים ציוו עליו לאכול לא הסכים לקבל דבריהם וגמר
בדעתו להתענות, לכן שיגר אליו הרה"ק מבעלזא מכתב קדשו כדי לשכנעו שישנה את דעתו, וזלה"ק ב"ה יום ג' לסדר
'תאריכו ימים' תרמ"ה לפ"ק בעלזא. בין כסה לעשור, באור החיים לאור, כבוד אהובי מחו' ה"ה הרה"צ הקדוש
המפורסם בוצינא קדישא חו"פ תפארת ישראל כשת"ק מו"ה מנחם מענדיל שליט"א. אחדש"ה באתי במכתב הלזה,
כי לפלא בעיני ששמעתי כי עלה מורא בלב אנ"ש ד' עליהם יחיו, פן ירצה כ"ק להתענות ביום הקדוש הבעל"ט, ומי
יוכל להאמין כזאת על איש קדוש כמותו ירבו בישראל, הלא מרועה אחד מצווים אנחנו ועומדים לבלתי לאכול ביום
הכיפורים, ובמקום המצטרך נאמר ונשמרתם לנפשותיכם. זכרתי בעת שאאמור"ר זצ"ל היה חולה, והלכנו במבוכה פן
לא ירצה לאכול ביוהכ"פ, אמנם הוא ז"ל בגודל צדקתו היה זריז בדבר, ותיכף אחרי 'כל נדרי' מיהר וציוה ליתן לו
לאכול כפי שהיה צריך, ואמר בזה הלשון הריני מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי כפי שאמרו חז"ל, ואכל בשמחה
יתירה, כמעט לא ראינו שמחה כזאת רק בעת אכילת מצה ונטילת לולב.

ובוודאי גם כ"ק יהיה זריז במצוה זו ויתנהג כפי פקודת הרופאים עליו, ובפרט אדם גדול אשר עיני ישראל עליו,
צריך להיזהר ביותר, פן כי אם יחמיר בזה ילמדו ממנו, ויבואו ח"ו לידי סכנה, יאמין לי כי מכתבי זה נגד רצוני הוא,
לכתוב לכ"ק דעתי בענין התנהגותו, אמנם למען תיקר נפשו הטוב בעיני, הכרחתי לכתוב מה שנגד רצוני. השי"ת יברך
לחמו ומימיו ויסיר מחלה במהרה מקרבו, וישלח לו במהרה רפואה שלמה, ויברכו בגמר חתימה טובה. דברי מחו'
אוהבו באמת, מצפה ובוטח לשמוע בקרוב בשורות טובות מבריאותו הטובה' (נדפס בספר 'לקט אמ"ק' ח"ה עמו' קפא).

כה אמר פעם הגה"ק החזון איש זי"ע לחולה שנצטווה לאכול ביום כיפור ואמר יש לי כאב לב מכך שלא אוכל לצום
השיבו החזון"א מעולם לא שמעתי על מי שיש לו כאב לב מכך שצריך לעשות ברית מילה ביום השבת (מעשה איש ח"ד קסג).

בעת נעילת שער - תוקף זמן נעילה

איתא בספה"ק 'זרע קודש' (לעיו"כ, ובעוד ספרים, וכבר כתב כן בסידור האר"י) שנעילה הוא מלשון נעל י-ה - והוא מורה על שהקב"ה מתייחד עם בני ישראל בלחוד - 'ולא יתערב זה...'

וכבר כתב הרמח"ל ב'קיצור הכוונות' (עבודת יום כפורים לתפילת נעילה), שביד כל אחד להגיע בעת כזאת להיות כאדם הראשון קודם החטא, כמו יציר כפיו של הקב"ה טרם שנפגע בחטא.

וכתב ב'יסוד ושורש העבודה' (פרק עשירי) 'ופשוט הוא', ששכר קיום מצות עשה זו שכרה מרובה יותר, כי צערא דגופא עדיף כידוע, הנה אחר כל ההצעות האמיתיות והכנות האלו, אחיי ורעיי, יתבונן כל אדם בשכלו כי ראוי וטוב לו לשמוח שמחה עצומה עד מאד ככל רגע בצער העיני מאכילה ושתייה וחליצת הסנדל, על קיום מצות עשה מן התורה שמקיים ככל רגע שסובל העיני, ובודאי מי שתקועה בלבו אהבת הבורא יתב"ש ויתעלה - חשקו ורצונו שיתארך היום הצום הקדוש הזה כפלי כפלים, בכדי שיקיים ככל רגע בצער העיני מצות עשה מן התורה שצוה לו יוצרו ובוראו יתב"ש ויתעלה.

וכך כתב הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע לחתנו, וכה הובא שם (סוף הספר בחלק המועדים) בדבר חיוב הצום והתפילה ביוהכ"פ לחולה. ב"ה אור ליום ג' וא"ו מימי התשובה עז לפ"ק החיים והשלום ובריאות לכבוד ידידי חתני הרבני הנכבד חריף ותיק וחסידי מפואר ומפורסם וכו' מו"ה יעקב הלוי נ"י.

דבר מצבך האומנם שמעתי מבתי מרגלית תחי' בשם הד"ר שעל הריאה מצב בריאותך הולך וטוב, יתן ה' ויאמנו דבריהם שתשוב לאיתנך במהרה. אבל כאשר יום הכפורים ממשמש ובא, הנני להזהירך מאוד לבל תצדק הרבה בדבר הצום, וכפי אשר יאמר לך הד"ר כן תשמור לעשות אם יאמרו שדי פחות מכשיעור היינו פחות מחצי ביצה בתוך שמונה מינוט, אך באם יאמרו שגם זה לא יספיק, חלילה לך להחמיר. כי מי שציוה לצום ביום הכפורים הוא ציוה לשמוע לרופא ושלא לצום. ואל תחשוב שאין להתיר אלא לחולה שיש בו סכנה לשעתו, חלילה, אלא אפילו לספק ספיקא - כי אין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב, ואפילו לזמן מרובה שאין האדם יכול להחמיר. וכן אמרו ז"ל (יומא פג.) אפילו החולה אומר אין צריך והרופא אומר צריך שומעין לרופא, ואפילו החולה הוא חכם בטבעיות ויודע לשער בשל אחרים, ואפילו הוא עצמו מומחה, אין שומעין לו.

וכן בענין התפילה, ידוע שהש"ץ מוציא הנך דאניסי ואפילו עם שבשדות, וחשוב כמו שמתפללים בעצמם. ואם כן אם יצוה עליך הד"ר שלא תתפלל, ואתה אנוס בדבר - הש"ץ מוציאך, ולא דוקא הש"ץ דעירך אלא אפילו הש"ץ דסוף העולם, וא"כ בזה יפה כח היוצא ע"י הש"ץ, כי אי אפשר דליכא חד בסוף העולם היודע להתפלל יותר מש"ץ דעירך, והוא הוא המוציאך יד"ח.

ובכן, אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלוקים את מעשיך, וידוע שפסוק זה הוא בת קול שיצאה בימי שלמה על שאכלו ביום הכפורים בבנין הבית (עיי במדב"ר פי"ז ב'). הנני ידיך חותנך, הדו"ש באהבה ומברכך בחתימה טובה, שמואל, עכ"ל. נב. מן הראוי לעיין שם בכל דבריו הקדושים, שמאריך בכוונת העיני ובקדושת היום כי הוא נורא ואיום, ומנהמת לבו הטהור מלהיב את לב הקורא להתכונן כראוי לקראת יום זה עי"ש.

פעם קרא הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע לשנים ממקורביו, וציוה עליהם להפיץ את דברי היסוד ושורש העבודה' אלו, מה שלא הורגל בכגון דא, ויצא מגדרו בראותו גודל התועלת שבקריאת הדברים.

נג. ואולי אף בכלל זה, שבידו לבטל מעליו כל היסורים ומרעין בישין שנגזרו עליו, כי לאחר חטא עץ הדעת נתפזרו הניצוצות בכל העינינים הגשמיים, וכל יושבי תבל בכל הדורות צריכים לתקן חטא זה ולהחזיר הכל לשורשם, וגם תכלית היסורים 'קול יעקב נוהם מתהומותיך' איש איש נגעו ומכאובו הכל הוא כדי לתקן את הניצוצות במקום עליון, ואם זוכה האדם להיות במצב של קודם החטא משמעו שיכול להסיר מעליו כל מיני פגעין ומרעין בישין, ונעשה כאדם הראשון קודם החטא, ומראשית כזאת הודעת ומלפנים אותה גילית, שביד כל אחד להיות כמו בתחילת הבריאה.

באר הפרשה - יום הכיפורים

כה

שישלימו ישראל סדריהם, ואע"ג דכבר פנה היום ותוספות יוה"כ אינו אלא עשה, אלא חביבים ישראל לפני המקום, דהקב"ה מנהיג בי"ד של מעלה אחר סדריהם, לכן כל זמן שהאדם מתפלל תפילת נעילה יכול עדיין לקרוע שערי רחמים אע"פ שכבר ירד הלילה.

יזכנו הבורא לשוב בתשובה שלימה, ובזכות זה נזכה לגאולה שלימה, לרפואה שלימה בבריאות הגוף והנפש, בני מעלי חיי אריכי ומזוני רוויחי, ונחתם כולנו לחיים טובים ולשלום.

כתב ה'רוקח' (סימן ריו, הל' יוה"כ) 'לעת ערב חותם הקב"ה, ועומדים כל צבא מרום, אלו מיימינים ואלו משמאילים, ואז כל הנשמות עומדות לפני הכסא להליץ, ועומדים שני מלאכים על גלגלי רוח, זה כנפיו מסוף העולם ועד סופו וזה כנפיו כמלא עולם, אחד סופר וחותם למיתה ואחד לחיים, והקב"ה חותם 'אמת וכו', ועד עת החיתום יכול היחיד לשוב - אם ישבר לבו"י בתשובה שלמה מתקבלת"י.

ודע כי דבר חידוש כתב ה'תרומת הדשן' (סימן רעה) 'במוצאי יוה"כ, אין הדין והבימה מסתלקים עד

נד. וכמו שזעק פעם הרה"ק מסאטמאר זי"ע בדרשתו קודם כל נדרי, כל השערים פתוחים עתה, אבל השער הראשון המוליך ומביא עליהם עדיין סגור - והם שערי הלב...

עוד אמרו, על דרך שאנו אומרים בעת נעילה 'פתח לנו שער בעת נעילת שער', נמצינו למדים שבכוחה של קבלה טובה למנוע נעילת השערים, משל למה הדבר דומה למי שעומד בשערי הבית ועמדו השומרים לסגור ולנעול בפניו את הדלת, מה עשה, דחף רגלו לפניו הבית ובוזה נמנע מהשומרים מלנעול את הדלת בפניו, ויכנס האיש הביתה, כך נמי, על ידי הקבלה נשאר רושם מהיום וא"א לסגור.

נה. וצריך להתאזר ולהתאמץ בכל הכוחות כדי לדפוק על שערי רחמים באותה שעה, משל למה הדבר דומה, לצייד שהלך ביער לצוד ציד להביא, לפתע החשיך לו הדרך ואימה גדולה וחשיכה נפלה עליו, ומרוב פחד היה נדמה לו כל קול עלה נידף כאילו חיה רעה עומדת לפניו ורוצה לטרפו, לפיכך היה יורה עם חציו לכל דבר חשוד שאיקלע בדרכו, אך כולם היו סתם עלים ודברים של מה בכך, ויהי כאשר נשאר בידו החץ האחרון נתגלה אריה טורף מול עיניו, וידע האיש שיש לו בידו רק חץ אחד בלבד כדי להורגו, ואם חלילה לא יקלע במטרתו להסיר את הסכנה מעליו עלול הוא להיות טרף לשיניו ח"ו, לכן בטרם זרק את החץ התאמץ בכל כוחו לקלוע את החץ שלא יחטא. וככל המחזה הזה יעלה בלב האדם בטרם תפילת נעילה, שכבר חלפו ועברו עליו ימי אלול וראש השנה ורובא דרובא מעשרת ימי תשובה, וכבר בזבו את כל החיצים על דברים של מה בכך, ועתה נשאר בידו החץ האחרון ועדיין יכול להציל את חייו וחיי בני ביתו על ידי תפלה כנה ואמיתית מעומק הלב.